

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет агротехнологій та природокористування

Кафедра туризму

До захисту
Допускається
Завідувач кафедри

Олександр КОВАЛЕНКО

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти

На тему: **«Музеї України в умовах російсько-української війни:
інновація, виклики та можливості»**

Виконала:

(підпис)

Лесик Л. О.

(прізвище, ініціали)

Група:

ТУР2101-1

(Науковий) керівник:

(підпис)

Єпик Л. І.

(прізвище, ініціали)

ЗАВДАННЯ
на дипломну роботу студента

Лесик Людмилі Олегівни

1. **Тема роботи:** «Музеї України в умовах російсько-української війни: інновація, виклики та можливості».
2. **Термін здачі студентом закінченої роботи на кафедрі:** 06.06.2025 р.
3. **Вихідні дані до роботи:** в результаті проходження виробничої практики в Лохвицькому краєзнавчому музеї імені Г. С. Сковороди та досліджень музейної діяльності в Україні отримано інформацію яку можна використовувати у процесі адаптації музеїв до сучасних викликів, враховуючи воєнний стан в країні, впроваджувати інноваційні підходи та заходи задля підтримки музеїв тощо. В процесі написання кваліфікаційної (бакалаврської) використовувались різні джерела інформації, як-от: наукова література, інтернет-ресурси, наукові дослідження, а також проводилися інтерв'ю, для отримання необхідної для дослідження та написання кваліфікаційної роботи інформації.
4. **Перелік завдань, які будуть виконуватися в роботі:** розглянути функціонування музеїв в умовах війни; дослідити музейну діяльність; проаналізувати можливості розвитку музеїв; вивчити інноваційні підходи; оцінити виклики та адаптації роботи музеїв у воєнний час; розробити та представити віртуальний експозиційний проєкт, як приклад, що спрямований на інноваційний розвиток музейної діяльності.

Керівник дипломної роботи _____ доцент Лариса ЄПІК

Завдання прийняла до виконання _____ студентка Людмила ЛЕСИК

Дата отримання завдання «07» жовтня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання	Примітка
1	Визначення об'єкту, предмету дослідження, формулювання мети та задач кваліфікаційної роботи, складання плану	жовтень 2024	
2	Підбір та вивчення літературних джерел, законодавчої та нормативної бази	жовтень- листопад 2024	
3	Узагальнення теоретичного матеріалу з обраної теми дослідження та представлення чорнового варіанту першого розділу кваліфікаційної роботи	грудень 2024	
4	Оформлення теоретичної частини кваліфікаційної роботи, узагальнення аналітичної частини	січень-лютий 2025	
5	Завершення практичної частини кваліфікаційної роботи та подання попереднього варіанту третього розділу керівнику	березень 2025	
6	Доопрацювання теоретичного, аналітичного і практичного розділів кваліфікаційної роботи	квітень 2025	
7	Оформлення кваліфікаційної роботи, та її подання на попередній захист та рецензування	травень 2025	
8	Перевірка кваліфікаційної роботи на автентичність (подання роботи для перевірки на плагіат на кафедрі, до відділу якості освіти)	21-27 травня 2025	
9	Подання закінченої роботи та документів до неї до деканату	06 червня 2025	
10	Захист кваліфікаційної роботи	20 червня 2025	

Студент

_____ (підпис)

Людмила ЛЕСИК

Керівник роботи

_____ (підпис)

Лариса ЄПІК

АНОТАЦІЯ

Лесик Л. О. «Музеї України в умовах російсько-української війни: інновація, виклики та можливості», ОПП «Туризм», спеціальність 242 «Туризм», Сумський національний аграрний університет, м. Суми, 2025 р. У роботі ґрунтовно досліджено сучасний стан музеїв України, з особливою увагою до їхньої діяльності в умовах воєнного стану. Розглянуто інноваційні підходи, спрямовані на підвищення ефективності комунікації та презентації культурної спадщини в кризовий період.

Особливий акцент зроблено на музеях Полтавської та Сумської областей як прикладах стійкості та адаптивності до нових викликів, спричинених повномасштабною війною.

Окремо проаналізовано роль музеїв у збереженні національної ідентичності, формуванні колективної пам'яті та підтримці суспільної єдності. Охарактеризовано як трансформацію музейної роботи, так і зростання зацікавленості українського населення у спадщині, її популяризації та захисті. Авторка підкреслює, що музейні установи демонструють приклад культурної незламності, стаючи важливими осередками опору, просвітництва й духовного укріплення.

У межах дослідження представлено короткий аналітичний огляд потенціалу музеїв в умовах війни, окреслено актуальні проблеми та запропоновано шляхи їхнього подолання. Зокрема, висвітлено ініціативу використання 3D-технологій і віртуальних ресурсів як перспективного напрямку розвитку та підтримки музейної сфери у воєнний час.

Ключові слова: музей, музейна діяльність, інновації, виклики, можливість, адаптація, розвиток, культурна спадщина, війна.

ABSTRACT

Lesyk L. O. «Ukrainian museums in the context of the Russian-Ukrainian war: innovation, challenges and opportunities», EPP «Tourism», specialty 242 «Tourism», Sumy National Agrarian University, Sumy, 2025. This paper provides an in-depth analysis of the current state of Ukrainian museums, with particular attention to their operation under martial law. Innovative approaches aimed at enhancing communication and the presentation of cultural heritage during wartime are explored in detail. Special focus is given to the museums of the Poltava and Sumy regions as examples of resilience and adaptability in the face of new challenges brought about by the full-scale war.

The research highlights the role of museums in preserving national identity, shaping collective memory, and fostering societal unity. It examines both the transformation of museum activities and the growing public interest in cultural heritage, its promotion, and protection. The author emphasizes that museum institutions exemplify cultural resilience, serving as vital centers of resistance, education, and spiritual fortitude.

The paper also includes a brief analytical overview of the potential of museums during wartime, outlines pressing issues, and offers strategies for their resolution. In particular, the study presents an initiative involving the use of 3D technologies and virtual resources as a promising direction for the development and support of the museum sector in times of war.

Keywords: museum, museum work, innovation, challenges, opportunities, adaptation, development, war.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. МУЗЕЇ ЯК ІНСТИТУЦІЇ КОЛЕКТИВНОЇ ПАМ'ЯТІ В УМОВАХ ВІЙНИ	11
1.1 Вплив безпекових та соціальних викликів повномасштабної війни на функціонування музейних установ в Україні	11
1.2 Деструктивні наслідки російсько-української війни для музейної спадщини: знищення, пошкодження, мародерство	13
РОЗДІЛ 2. СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МУЗЕЇВ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ РОЗВИТКУ В КРИЗОВИХ УМОВАХ	20
2.1 Музейна справа в умовах війни: регіональний вимір (на прикладі Сумської та Полтавської областей)	20
2.2 Необхідність збереження та відновлення музейної інфраструктури як чинника культурної стійкості українського суспільства	37
РОЗДІЛ 3. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В ПЕРІОД ВІЙНИ	44
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	59
ДОДАТКИ	63

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Повномасштабна війна в Україні істотно трансформувала функціонування музейної сфери, поставивши перед нею низку нових викликів — від питань фізичної безпеки фондів до необхідності пошуку інноваційних моделей діяльності. Умови постійної загрози, спричиненої знищенням, пошкодженням, мародерством, евакуацією колекцій, браком фінансування та відсутністю стабільності, актуалізують потребу в комплексному аналізі здатності музейних інституцій адаптуватися, зберігати спадщину та водночас розвиватися в кризовий період.

Сучасні українські музеї дедалі більше постають не лише як охоронці культурної пам'яті, а як активні суб'єкти формування національної ідентичності, суспільної єдності та історичного дискурсу. Вони змушені оперативно адаптувати свої форми роботи до умов війни — зокрема, переходити до онлайн-простору, налагоджувати міжнародну співпрацю, документувати воєнні злочини як частину історичної правди та інтегрувати нові цифрові технології.

Таким чином, актуальність дослідження полягає в необхідності теоретичного та практичного осмислення ролі музеїв у період війни, вивчення їхньої стійкості, трансформаційних процесів, а також розроблення ефективних стратегій збереження, популяризації й розвитку музейної справи в умовах глибокої суспільної та культурної турбулентності.

Аналіз літературних джерел і результатів наукових досліджень демонструє, що аналіз літературних джерел і результатів наукових досліджень, присвячених вивченню актуальних на момент війни викликів у прояві можливостей щодо розвитку, застосування інноваційних підходів задля підтримання продуктивності й музейної діяльності, адаптаційних заходів музейної галузі в різних регіонах України, а також важливих питань актуалізації, популяризації й збереження культурної спадщини з урахуванням впливу національної ідентичності як на державному, так і на

міжнародному рівнях, став предметом дослідження низки авторів, серед яких: М. Гусарук [3], О. В. Ключниченко [5], В. Мамедова [11], А. Besana, M. Friel, E.G.D. Crisafulli, C. Rossi [25], M. Silina [28].

Метою даної роботи є комплексний аналіз сучасного стану та функціонального положення музеїв в Україні в умовах повномасштабної війни, а також визначення перспектив їх подальшого розвитку з урахуванням нових викликів та інноваційних підходів.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання:

1. Проаналізувати вплив викликів, спричинених повномасштабною війною, на діяльність і функціонування музейних установ.
2. Дослідити регіональні особливості музейної діяльності в Україні, враховуючи їхню роль у збереженні національної ідентичності та внесок у процес національного відновлення.
3. Розробити і запропонувати практичні рекомендації щодо впровадження інноваційних методик у сфері популяризації музеїв, а також механізми збереження культурної спадщини в умовах воєнного часу.

Об'єктом дослідження є музеї на території України.

Предмет дослідження – це дослідження та аналізування інновацій, актуальних викликів та перспективних можливостей розвитку музеїв в умовах воєнного стану.

Методи дослідження. Для комплексного вивчення стану музеїв в Україні в умовах повномасштабної війни використано міждисциплінарний підхід, що поєднує кількісні та якісні методи дослідження.

Перш за все, застосовано аналіз наукової літератури, офіційних документів та звітів музейних установ, що дозволив систематизувати знання про сучасні виклики та практики музейної діяльності в умовах війни.

Для виявлення регіональних особливостей проведено порівняльний аналіз діяльності музеїв у різних областях України, зокрема Полтавській і Сумській, з використанням статистичних даних та публікацій у медіа.

Якісний аналіз базувався на інтерв'ю та експертних опитуваннях працівників музеїв, культурних менеджерів та науковців, що сприяло глибшому розумінню адаптаційних стратегій і викликів, які стоять перед галуззю.

Крім того, застосовано методи кейс-стаді для дослідження конкретних інноваційних практик, зокрема впровадження 3D-технологій та віртуальних експозицій, що є перспективними інструментами збереження і популяризації культурної спадщини.

У роботі також використано контент-аналіз документів, публікацій та цифрових ресурсів для вивчення інформаційної складової музейної діяльності в умовах воєнного часу.

Таким чином, комплексне застосування зазначених методів забезпечило всебічний аналіз та формування практичних рекомендацій щодо розвитку музейної сфери в кризових умовах.

Теоретичне та практичне значення дослідження. Дослідження сприяє розвитку наукового розуміння трансформацій музейної сфери в умовах воєнного конфлікту, розкриває специфіку адаптації культурних інституцій до нових викликів, а також розширює знання про роль музеїв у формуванні національної ідентичності та збереженні історичної пам'яті в кризових обставинах. Робота інтегрує міждисциплінарні підходи, що дозволяє глибше осмислити соціокультурний та інноваційний потенціал музейної діяльності в період війни.

Практична цінність роботи полягає у формулюванні рекомендацій щодо впровадження інноваційних методик популяризації музеїв, зокрема використання цифрових технологій і 3D-рішень, що можуть бути застосовані музейними установами для збереження культурної спадщини у воєнний час. Результати дослідження можуть бути використані адміністраціями музеїв, культурними менеджерами та державними органами для розробки стратегій підтримки, відновлення та розвитку музейної галузі в Україні.

Апробація результатів дослідження. Результати даних досліджень були висвітлені в матеріалах: 1. Всеукраїнської наукової конференції

студентів та аспірантів, присвяченої міжнародному дню студента, яка проходила в м. Суми 18-22 листопада 2024 р. (Додаток 1); 2. Наукової-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ, яка проходила в м. Суми 14-18 квітня 2025 р. (Додаток 2).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (30 найменувань), 2 додатків, 1 таблиці, 8 рисунків. Загальний обсяг дослідження становить 62 сторінок (без додатків).

РОЗДІЛ 1. МУЗЕЇ ЯК ІНСТИТУЦІЇ КОЛЕКТИВНОЇ ПАМ'ЯТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

1.1. Вплив безпекових та соціальних викликів повномасштабної війни на функціонування музейних установ в Україні

Війна між Росією та Україною не лише суттєво вплинула, а й частково змінила функціонування різних сфер суспільного життя, і, на жаль, музейна галузь не стала винятком. В умовах воєнного стану музеї в Україні змушені стикатися з низкою серйозних проблем і викликів, серед яких — постійна загроза знищення або пошкодження об'єктів культурної спадщини, що у разі критичної ситуації потребують термінової евакуації; необхідність адаптації до нових умов збереження в непристосованих місцях; забезпечення безпеки працівників і відвідувачів, що може обмежувати доступ до музейних об'єктів; а також гостра нестача фінансування для здійснення ремонтних, реставраційних чи консерваційних робіт [7, с. 142].

Особливої уваги потребують історичні, краєзнавчі, меморіальні та художні музеї, які, за своєю суттю, створені для збереження й примноження національної пам'яті, унікальних історичних об'єктів і важливих документів про минуле українського народу. Сукупність цих чинників нині має вагоме значення як для сучасності, так і для прийдешніх поколінь. Фіксація історичних подій, збереження артефактів та документів формують історичний архів, що сприяє формуванню культурної самоідентичності співвітчизників і розумінню історичних процесів становлення Української держави в різні епохи.

Станом на сьогодні, українсько-російське протистояння, що триває вже понад десять років, яка переросла у повномасштабну війну по всій території України, істотно вплинула на більшість сфер суспільного життя, зокрема й на культуру. Музейна справа не стала винятком, зазнавши серйозного впливу внаслідок воєнних дій.

У реаліях воєнного часу музеї зіштовхнулися з новими викликами. Серед них — ризик пошкодження або знищення колекцій з музейних фондів, які за критичних умов потребуватимуть терміновій евакуації найцінніших експонатів, що вимагає ретельного планування, ресурсного забезпечення та логістичної готовності.

Фінансове становище багатьох музеїв залишається складним: через нестачу державного фінансування ускладнюється проведення заходів, пов'язаних з ремонтними, реставраційними, або ж консерваційними роботами. У зв'язку з цим постає необхідність у пошуку альтернативних джерел фінансування, зокрема шляхом залучення державних і міжнародних грантів, а також благодійної чи волонтерської допомоги.

Особливо вразливими є музеї, що знаходяться поблизу лінії фронту або на територіях, тимчасово контрольованих російськими військами. Постійні обстріли й атаки можуть призводити до руйнувань, що унеможлиблює повноцінну роботу закладів культури. У деяких випадках музеї змушені тимчасово або повністю припинити свою діяльність.

Війна на території України становить серйозну загрозу для музейної галузі, особливо для тих установ, що розташовані на окупованих або прикордонних територіях, а також у безпосередній близькості до зон активних бойових дій. Музеї, як і інші установи культурної сфери, перебувають під постійною загрозою: ракетні обстріли з боку ворога, спрямовані на об'єкти соціальної інфраструктури, призводять до часткового або повного знищення музейних будівель, часто — без можливості їхнього відновлення; значна частина експонатів культурної спадщини, що була незаконно вивезена за межі України, формує ризик їхньої остаточної втрати. Незаконне переміщення культурних цінностей за кордон означає не лише втрату важливих об'єктів для наукових досліджень, а й суттєве обмеження доступу до унікальних джерел історичної пам'яті та культурної ідентичності українського народу [7, с. 142].

Окремо варто згадати про випадки незаконного вивезення музейних цінностей за межі України — переважно на територію Російської Федерації. У таких ситуаціях існує реальна загроза безповоротної втрати національних культурних надбань, які важко або неможливо повернути.

Незважаючи на складні умови, музейні працівники продовжують виконувати свої обов'язки - проводять збір офіційно підтвердженої інформації та документів про воєнні дії, поповнюють музейні фонди новими експонатами, на основі яких будуються нові експозиції.

Війна змушує музеї реагувати на нові виклики та переосмислювати свою діяльність, впроваджуючи найефективніші стратегії захисту культурного надбання, вивчаючи різноманітні підходи до його збереження. У відповідь на загрози, спричинені збройним конфліктом, музеї України зосереджуються на збереженні культурного надбання наступними способами: оцифрування; фіксації та вдосконалення системи документування музейних експонатів; розширення та модернізації цифрових архівів; реалізації спеціальних заходів безпеки, спрямованих на запобігання розграбуванню (мародерству) чи навмисному знищенню (вандалізму) музейних установ. До таких заходів також належить евакуація цінних об'єктів до більш безпечних місць із належними умовами зберігання [7, с. 142].

Незважаючи на виклики, зумовлені російсько-українською війною, музеї України продовжують виконувати важливу роль у збереженні національної культурної ідентичності та історико-культурної спадщини. За умови належної підтримки та достатнього ресурсного забезпечення, українські музеї мають потенціал не лише ефективно реалізовувати свої базові функції зі збереження культурних цінностей, а й відігравати активну роль у подальшому культурному розвитку держави.

1.2. Деструктивні наслідки російсько-української війни для музейної спадщини: знищення, пошкодження, мародерство

Від початку повномасштабної війни на офіційному державному вебсайті Міністерства культури та стратегічної комунікації України систематично здійснюється офіційний облік об'єктів культурної спадщини та культурної інфраструктури, які постраждали під час війни. Зокрема, подається інформація як про повністю знищені об'єкти, так і про частково пошкоджені пам'ятки, а також про музейні цінності, розграбовані російськими військовими на тимчасово окупованих територіях. Втрата експонатів становить не лише матеріальну шкоду, а й вагому культурну втрату, оскільки кожен з викрадених і незаконно вивезених артефактів є важливим носієм історичної пам'яті, невід'ємною складовою національної ідентичності та унікальним елементом, що формує духовне й культурне життя українського народу.

Інформація, яка надходить до Міністерства культури від обласних військових адміністрацій, підлягає аналітичному опрацюванню, перевірці та подальшому оприлюдненню. Станом на кінець січня 2025 року, згідно з офіційними даними, зафіксовано близько 1333 об'єктів, що зазнали пошкоджень або були зруйновані, серед яких 131 об'єкт має статус пам'ятки національного значення, а понад 1126 — належать до місцевого рівня. Ці втрати становлять серйозний удар по історико-культурній спадщині України, оскільки кожен з об'єктів має певну цінність у формуванні національної самосвідомості.

Окрім втрат пам'яток, значних руйнувань зазнала і культурна інфраструктура. За наявними оцінками, близько 19% об'єктів інфраструктурного призначення було знищено, а понад 2185 — пошкоджено. За даними Міністерства культури та стратегічної комунікації України, щонайменше 10 музеїв знищено повністю, а не менш ніж 90 — зазнали часткових руйнувань. Очікується, що ці цифри можуть зрости після завершення детальних обстежень.

Варто наголосити ще й на словах виконавчого директора Українського культурного фонду (УКФ) Владислава Берковського, що в Україні існує

офіційний список державних музеїв, які отримують фінансування з державного бюджету, проте також є й дані про музеї, що перебувають у комунальній власності. Однак ситуація ускладнюється тим, що в країні також функціонують виробничі музеї, точна кількість яких залишається наразі невідомою [22].

Найбільших втрат зазнали Харківська, Херсонська, Донецька, Сумська, Миколаївська, Запорізька, Київська та Одеська області. Особливо складною є ситуація на території Луганської області, а також у Донецькій, Запорізькій та Херсонській областях, які перебувають під тимчасовою окупацією, що суттєво ускладнює, а в окремих випадках — унеможлиблює проведення повноцінного обліку втрат, оскільки немає доступу до об'єктів для документування фактів розграбування, яке мало місце як у період активних бойових дій, так і під час окупації. Остаточна оцінка масштабів завданої шкоди буде можлива лише після деокупації цих територій та проведення фахового моніторингу з боку відповідних установ, що відповідають за збереження культурної спадщини.

Упродовж століть Росія привласнювала художні та історичні ресурси з України та інших сусідніх регіонів, відбираючи те, що вона хотіла і представляючи це як спосіб здобуття історико-культурної легітимності. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 року і досі триває, демонструє, що ця практика продовжує існувати й сьогодні [28, ст. 36].

Існує значний перелік офіційно задокументованих злочинів різного ступеня тяжкості, вчинених російськими військовими проти українських музеїв на території України. Інформацію про офіційно задокументовані випадки пограбування українських музеїв та незаконного вивезення експонатів до Російської Федерації російськими окупаційними силами можна знайти і в матеріалах іноземної преси. Зокрема, 14 січня 2023 року в американській газеті *The New York Times* було опубліковано статтю, у якій зазначалося:

Переклад: «Російські війська викрали десятки тисяч предметів, включаючи авангардні олійні картини та скіфське золото. Експерти кажуть, що це найбільша крадіжка мистецтва з часів нацистів у Другій світовій війні, яка мала на меті позбавити Україну її культурної спадщини» [30].

Одним із прикладів є ситуація, що склалася навесні 2022 року з музеями м. Маріуполь. Перебуваючи в окупації, музейні установи зазнали пограбування: з їхніх фондів було викрадено архівні та культурні цінності. Згідно з наявною офіційною публічною інформацією, існували плани щодо вивезення вказаних матеріалів до м. Донецьк, а згодом — після їхньої експертної оцінки — транспортування найбільш цінних експонатів для експонування на території Російської Федерації. Цей факт може бути розцінений як приклад привласнення культурної спадщини, що супроводжується військовою агресією.

Аналогічним є випадок із Кримським музеєм-заповідником «Херсонес Таврійський». У офіційних інтернет-джерелах повідомляється про викрадення частини експозицій музею, зокрема про ймовірне переміщення окремих об'єктів до м. Великий Новгород для представлення у межах виставки «Золото Візантії», а також інші не менш цінні артефакти, зокрема серед яких були: стародавні кісткові вироби, експонати з глиняних та інших матеріалів тощо.

Згідно з інформацією, отриманою від прокуратури та українських музейних установ, лише з Херсона російськими силами було незаконно вивезено понад 15 тисяч мистецьких творів та історично значущих артефактів. За наявними відомостями, російські окупанти розграбували або повністю зруйнували більше ніж 30 музеїв, серед яких заклади в Маріуполі, Мелітополі та Херсоні. Наведені дані відображають лише документально підтвержені випадки вилучення культурних цінностей, що дає підстави вважати, що фактичні масштаби мародерства є значно більшими. Свідчення очевидців, зокрема співробітників та охоронців музеїв, вказують на організований і систематичний характер грабунків, а вивезення експонатів

часто відбувалося під приводом їхньої "евакуації" російською стороною. Під час відступу з Херсона у жовтні 2022 року російські військові здійснили пограбування двох найбільших музейних закладів Херсонщини: обласного краєзнавчого та обласного художнього музеїв [5, с. 64]. Подібні злочинні дії спрямовані на знищення культури й історичної пам'яті українського народу.

Найпоширенішими проявами пошкодження об'єктів культурної спадщини в умовах російської військової агресії є їх часткове або повне руйнування, знищення, а також завдання шкоди інфраструктурі, пов'язаній із функціонуванням закладів культури.

Однією з перших культурних установ, що зазнали руйнівного впливу збройної агресії Росії, став краєзнавчий музей у Донецьку. Трагічна подія сталася ще у 2014 році. Під час нічного артобстрілу з 20 на 21 серпня будівлю музею було сильно пошкоджено. Із 29 експозиційних залів лише три вціліли, а близько тисячі музейних предметів були знищені. Як повідомив директор установи Євген Денисенко в інтерв'ю «Голосу України», музей практично перестав існувати. Внаслідок влучання восьми снарядів було зруйновано не лише стіни та дах, а й пошкоджено підвальні приміщення, а плити перекриття дали тріщини [4].

На початку повномасштабного вторгнення працівники Охтирського краєзнавчого музею евакуювали найцінніші експонати до сховища. Це рішення виявилось доцільним з огляду на події, що відбулися згодом: у ніч із 7 на 8 березня 2022 року місто зазнало авіаційного бомбардування, внаслідок якого музей було частково зруйновано. Було вибито вікна, пошкоджено стіни, зруйновано дах, а також постраждала значна частина колекції. Того ж дня внаслідок обстрілів у місті загинуло та було поранено близько двадцяти осіб, а також пошкоджено низку інших будівель. Із 9 березня працівники музею, комунальні служби та волонтери протягом майже двох місяців здійснювали розбір завалів.

У 2022 році під час нічного обстрілу села Сковородинівка Харківської області було знищено Національний літературно-меморіальний музей

Григорія Савича Сковороди. Через пряме влучання в дах будівлі виникла пожежа, яка повністю його зруйнувала та призвела до втрати частини експонатів, що не були евакуйовані. Інша частина колекції була вивезена раніше. Після огляду приміщення реставраторами було встановлено, що відновлення музею все ж можливе.

1 січня 2024 року в м. Львів внаслідок атаки дронів-камікадзе було зруйновано музей, присвячений генерал-хорунжому УПА Роману Шухевичу. Попри розташування міста на значній відстані від лінії фронту, об'єкт зазнав повного знищення. Подія відбулася в день народження Степана Бандери, що привернуло додаткову увагу до цієї втрати. Руйнування цього музею стало прикладом знищення культурної інфраструктури навіть у регіонах, віддалених від зон активних бойових дій.

Після проведення первинної оцінки збитків, Максим Козицький наголосив, що внаслідок знищення будівлі було втрачено низку цінних історичних артефактів. Серед них — особисті речі генерал-хорунжого УПА Романа Шухевича, зокрема меблі та фортепіано, а також мистецькі твори: погруддя Шухевича, створене Михайлом Черешньовським, і скульптура Степана Бандери, виконана Ярославом Троцьком. Водночас він підкреслив, що близько 600 експонатів, заздалегідь евакуйованих на початку повномасштабного вторгнення, наразі перебувають у безпечному місці [6].

Країни-партнери, що входять до міжнародних спільнот та організацій, вживають можливих ініціативних заходів з метою притягнення Російської Федерації до відповідальності за вчинені збитки та злочини. Делегати органів управління у сфері культури спільно з представниками ООН наголошують не лише засуджувати акти руйнування культурної спадщини, а й активно сприяти її належному захисту.

Одним із важливих дипломатичних досягнень 2023 року стало безпрецедентне рішення про виключення Російської Федерації з Виконавчої ради ЮНЕСКО. Це вперше в історії застосовано таку санкцію, що стало свідченням суттєвого зниження міжнародного авторитету РФ та її впливу на

глобальному рівні. Рішення також відображає тенденцію до зростання політичної ізоляції та завершення міжнародної суб'єктності у гуманітарній сфері.

Після того, як було оголошено рішення щодо усунення росії з Виконавчої ради ЮНЕСКО, Зеленський наголосив на історичній ролі цього рішення. У своїй заявці, прилюдненій у соціальних мережах, він підкреслив, що впливова авторитетність в міжнародних інституціях досягла кінця. Словом, його представникам держави-терориста не місце на місці авторитетних глобальних організацій, а міжнародна позиція Росії й далі буде послаблюватися [23].

Після тривалого очікування Україна має шанс стати 125-ю державою, яка приєднається до системи, заснованої Римським статутом. 15 серпня поточного року Президент України Володимир Зеленський розпочав процес ратифікації цього документа, подавши відповідну пропозицію до українського парламенту. Римський статут, ухвалений у 1998 році, визначає повноваження міжнародного судового органу, що здійснює розслідування та притягнення до відповідальності за міжнародним правом — зокрема за вчинення аморальних та воєнних злочинів тощо. Поданий виклад ґрунтується на перекладі англomовного тексту статті, яка з'явилася у французькому виданні *Le Monde*; авторами матеріалу є Стефані Маупас, що працює як кореспондентка в Нідерландах, та Фаустін Вінсент [27].

Наведені рішення є вагомим свідченням того, що міжнародний тиск на країну-агресора є не лише доцільним, а й необхідним для забезпечення справедливості. Російська Федерація поступово втрачає вплив у межах глобальних інституцій, що призводить до ослаблення її позицій на міжнародній арені та зниження авторитетності. Українська держава у співпраці з міжнародними партнерами продовжує вживати всіх можливих заходів для того, аби Російська Федерація якнайшвидше була притягнута до повної юридичної відповідальності за вчинені злочини — як у національних, так і в міжнародних судових інстанціях.

РОЗДІЛ 2. СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МУЗЕЇВ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ РОЗВИТКУ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

2.1. Музейна справа в умовах війни: регіональний вимір (на прикладі Сумської та Полтавської областей)

Музейні установи підпорядкованні різним територіальним громадам, для порівняльного аналізу доречно розглянути області, як Сумська — прикордонна область, та Полтавська — як відносно безпечніший регіон. Як і будь-яка інша територія України, ці області зазнали впливу війни, спричиненої повномасштабним вторгненням.

Вищезазначені регіони — Сумський та Полтавський — підлягають детальному розгляду з метою аналізу діяльності кількох музейних установ, що функціонують в умовах воєнного стану. Їх включення до окремого підрозділу зумовлено необхідністю детального вивчення специфіки регіонального музейного середовища.

Задля досягнення глибшого розуміння питання було застосовано позауніверситетські дослідження, які спрямовані на виявлення актуальних викликів, можливостей та інноваційних підходів у музейній діяльності. Серед них — методи, які ґрунтуються на результатах виробничої практики 2024 року у найстарішому музейному закладі Полтавщини — Лохвицькому краєзнавчому музеї імені Григорія Савича Сковороди, перебуваючи на посаді екскурсовода (рис 1.1).

Рис. 1.1. Авторський фотозвіт виробничої практики 2024 року

Також було проведено обговорення у форматі інтерв'ю та експертні опитування з фахівцями музейної галузі, що дозволило обговорити ключові питання, порушені у кваліфікаційній (бакалаврській) роботі.

Лохвицький краєзнавчий музей включений до переліку закладів, що функціонують у відносно безпечніших умовах і не зазнали прямих руйнувань чи пошкоджень унаслідок російської агресії. Йдеться переважно про ураження музейних об'єктів внаслідок артилерійських обстрілів або бойових дій у тилкових зонах. Проте відсутність безпосередніх ушкоджень не виключає, що музейна діяльність у Лохвицькій громаді позбавлена воєнних викликів. Навпаки, слід запровадити комплекс заходів, які відповідають нинішнім вимогам і потребам.

В умовах війни Лохвицький краєзнавчий музей продовжує свою діяльність, співпрацюючи як із сусідніми територіальними громадами, так і, насамперед, із місцевими закладами освіти. Така взаємодія має активний і системний характер та полягає у взаємній підтримці, обміні матеріалами й інформацією, зокрема щодо історії краю. Завдяки цьому зберігається і підтримується стабільний розвиток культурно-історичних цінностей Лохвицького регіону.

Лохвицька музейна діяльність музею адаптується до нових реалій, пов'язаних з війною. Завдяки ініціативності як звичайних громадян, так і представників Збройних Сил України, вдається поповнювати музейні фонди артефактами, що безпосередньо пов'язані з подіями російсько-української війни. Зокрема, для постійно діючої експозиції на воєнну тематику до музею передаються різноманітні експонати: уламки або зразки боєприпасів, елементи військового спорядження, фрагменти форми, підписані прапори, тубуси з побажаннями перемоги, фотографії військовослужбовців та інші пам'ятки, що засвідчують мужність, відвагу та героїзм захисників України. Такі експонати мають не лише культуру чи історичну, а й меморіальну цінність.

Прикладом такої ініціативи стало поповнення музейної експозиції на початку зими 2023 року. З нагоди Дня Збройних Сил України, який відзначається у грудні, в музеї було відкрито виставку «Шеврони наших героїв». Експозиція складається з військових шевронів, переданих безпосередньо учасниками бойових дій, що стало ще одним кроком у вшануванні подвигу українських захисників та збереженні пам'яті про них (рис 1.2).

Рис. 1.2. Авторське фото експозиційного залу Лохвицького краєзнавчого музею, де в рамках постійної виставки представлена експозиція "Шеврони наших героїв".

Зазначимо, що схожу виставку зі військовими шевронами збройних сил України (ЗСУ), підполковника запасу, військового журналіста Володимира Лазарева, презентували 29 січня в місті Полтава у музеї «Поле полтавської битви» [12]. У колекції презентуються понад 100-ні різноманітних шевронів представляючи їх у хронологічному на те порядку з відповідними видозміннями з різних військових бригад, не менш цікавим фактом є те, як Володимир Лазарєв наголосив на тому, що збирав їх понад 30 років, таким чином і утворилася чимала за обсягом та різноманітністю колекція шевронів.

«Сьогоднішній захід ми присвячуємо історії полку Чорних Запорозжців. І саме розповідаємо ми про всі ці тяглі традиції від армії УНР до сучасних Збройних сил України. Зокрема, згадуємо і про 72-гу механізовану бригаду, яка отримала найменування Чорних Запорозжців», — пояснила заступник

директора з туристично-екскурсійної роботи заповідника Поле Полтавської битви Євгенія Щербина [17].

У межах дослідження, з метою вивчення колекції візуальних репрезентацій військової ідентичності, зокрема шевронів збройних сил, було здійснено відвідування тематичної виставки, що експонувалася в музеї «Поле полтавської битви» у місті Полтава. На момент відвідування виставка була діючою (рис 1.3).

Рис. 1.3. Авторська світлина зображеної виставки колекції військових шевронів

У діяльності Лохвицького краєзнавчого музею все більш поширеними стали тимчасові виставки, спрямовані на ознайомлення широкої аудиторії з різними аспектами історії та сучасності регіону. До таких форм належать пересувні виставки, тематичні експозиції, а також так звані волонтерські виставки. Останні створюються працівниками музею на основі експонатів, що були передані на добровільних засадах громадянами. Ці виставки поповнюють зміст постійно діючих експозицій, зокрема таких, що стосуються російсько-української війни. Тимчасові демонстрації, як правило, розміщуються на відкритому просторі поблизу музейної будівлі, зокрема на прилеглому подвір'ї.

Прикладом такої пересувної виставки відбулася 19-го листопада 2024 року, коли від початку вторгнення росії в Україну було зафіксовано 1000 днів, саме до цієї дати працівниками Лохвицького музею була організована

пересувна виставка, що власне і називалася - "1000 днів незламності", яка експонувалася тривалий час біля Алеї Слави та в центрі надання соціальних послуг [8].

Поняття «волонтерська виставка» в контексті роботи Лохвицького музею слід розуміти як повноцінні експозиційні проекти або окремі виставкові одиниці, що були надані безоплатно мешканцями не лише Лохвиці, але й навколишніх громад. Такі експозиції набули вагомого значення у презентації музейного фонду та стали невід'ємною частиною екскурсійного обслуговування.

Взірцем такої волонтерської ініціативи можна вважати виставку, котра з'явилась в зв'язку до дня Соборності України. 22 січня 2024 року в Лохвицькому краєзнавчому музеї відкрилась виставка "Нам берегти тебе, Соборну і єдину"! (рис 1.4). Це роботи майстрині, активної учасниці жіночого волонтерського руху "Відрода" Наталії Голобородко [9]

Рис. 1.4. Авторська світлина виставки "Нам берегти тебе, Соборну і єдину!", зроблена в рамках проходження виробничої практики

Важливо наголосити на ще одному виклику, спричиненому війною, — частоти відвідуваності музею. Попри те, що Полтавська область не перебуває в умовах тимчасової окупації, не є прикордонною зоною і на її території не ведуться активні бойові дії, музей продовжує повноцінно функціонувати та

надавати послуги усім охочим. Проте загальний вплив війни на громадське життя й логістику відчутно позначається і на музейній сфері.

За спостереженнями працівників Лохвицького музею, останнім часом зросла частка окремої категорії відвідувачів — відвідувачів-одинаків, які приходять самотійно. Водночас, значну частину становлять організовані групи, що прибувають за попередньою домовленістю, здебільшого з освітніх закладів. Так, основною аудиторією групових відвідувань є школярі та учні місцевої гімназії, загальноосвітніх шкіл №2 та №3, а також діти з навколишніх сіл Миргородського району, розташованих поблизу Лохвиці.

Окрім освітницької функційної діяльності музею відіграють ще готовність у наданні й соціальної функції для відвідувачів з різними запитами й потребами, наприкладі в 2023 році, на другий рік повномасштабної війни, до музею приїздили відвідати хлопчики та дівчатка з "Центру соціально-психологічної реабілітації дітей" Полтавської обласної ради, що знаходиться у місті Гадяч. Вони з цікавістю прослухали розповідь наукового працівника Пальчик О.В. про природу краю, часи козацтва, життя і побут нашого народу, його звичаї та обряди. Подібного роду відвідувальні заходи сприяють втіленню адаптаційних реабілітаційних заходів осіб дитячого віку, що відносяться до певної соціальної категорії [10].

У контексті додаткових форм підтримки, зокрема фінансової допомоги Лохвицькому краєзнавчому музею, на сьогоднішній день немає гострої потреби у залученні додаткових ресурсів. За словами працівників закладу, музей забезпечений усім необхідним для виконання основних функцій, а також має розроблений і підготовлений план дій згідно з відповідним протоколом, сформованим у зв'язку з умовами повномасштабної війни. Усі ресурси розподілено раціонально та відповідно до поточних потреб.

Водночас працівники музею підкреслюють, що на першому місці у питанні фінансування та надання допомоги повинні перебувати музеї, які функціонують у зонах підвищеного ризику, зокрема на тимчасово окупованих або прифронтових територіях, де ситуація є критичною. «Ми

самостійно зменшили потреби музею до мінімуму, беручи до уваги обставини війни. Те, що можемо — робимо власними силами, але, якщо надходять пропозиції допомоги, ми їх не відхиляємо», — зазначили працівники Лохвицького краєзнавчого музею імені Григорія Савича Сковороди під час приватної консультаційної бесіди щодо діяльності та стану музею на кінець осені 2024 року (20.11.2024).

Аналізуючи приклади музейної діяльності, варто згадати й про Державний історико-культурний заповідник «Посулля», що розташований на теренах Роменщини та Недригайлівщини, до якого належать чотири музейні державні установи, а саме: Роменський краєзнавчий музей, Недригайлівський краєзнавчий музей, музей Петра Калнишевського, а також музей-садиба Олекси Ющенко в с. Хоружівка.

Діяльність зазначених музеїв нерозривно пов'язана з подіями війни та її безпосередніми учасниками. З метою збереження історичної пам'яті, вшанування героїв, документування свідчень очевидців серед цивільного населення, працівники музеїв активно здійснюють систематизацію інформаційних відомостей про сучасні воєнні реалії. Особливу увагу приділено усним історіям мешканців Сумщини, зокрема Роменського району, які зазнали тимчасової окупації. Збір даних здійснюється через опитування місцевих жителів, офіційну фіксацію свідчень, запис розповідей, створення відеоматеріалів тощо. Метою є формування історичного архіву для майбутніх поколінь і передача правдивої інформації про перебіг війни.

Окремий акцент у музейній роботі зроблено на збиранні матеріалів про загиблих військовослужбовців — героїв, які віддали своє життя за свободу України. У багатьох населених пунктах Сумщини, зокрема в містах Суми та Ромни, а також у селах регіону, мешкали захисники й захисниці, що загинули в боях за незалежність. Інформація про них фіксується у різних форматах: публікації у друкованих виданнях, створення відеоархівів, приурочених до дат їх народження або загибелі.

Під час особистої телефонної розмови Олена Миколаївна Юсова, яка очолює науково-освітній сектор установи, що підпорядковується Сумській обласній раді та функціонує в межах Державного історико-культурного заповідника «Посулля», акцентувала на важливості створення архіву пам'яті наступними словами: «Ми прагнемо створити цілий архів пам'яті, а для цього необхідно мати якомога більше відомостей про усіх хлопців та дівчат, щоб сформувати масштабний архів пам'яті, який зможе слугувати як історичним джерелом, так і свідченням їхньої відваги у цій війні» (13.11.2024).

Одним із напрямів роботи музеїв та історико-культурного заповідника «Посулля» є організація експедицій, метою яких є збирання матеріальних артефактів війни. Дослідники й наукові працівники вирушають до територій, де велися бойові дії, з метою фіксації свідчень війни у вигляді предметів, які пізніше експонуватимуться у тематичних виставках, присвячених подіям російсько-української війни.

В умовах війни виник окремий напрям музейної діяльності — робота з військовослужбовцями, які проходять реабілітацію та відновлення. Така діяльність передбачає організацію культурно-освітніх заходів, що сприяють психологічному відновленню бійців. Зазначена інформація була надана Оленою Миколаївною Юсовою, завідуючою науково-освітнього напрямку в музеї, який функціонує в межах історико-культурного заповідника, підпорядкованого Сумській обласній раді, з якою було проведено особисту телефонну бесіду щодо сучасної діяльності музеїв у повоєнний час: «Робота пов'язана і з військовослужбовцями також. Багато хлопців і дівчат лікуються або проходять реабілітацію, і їм необхідна терапія (культурна терапія, мистецька терапія). Для них організуються спеціальні екскурсії, призначені саме для військових. Вони приходять за направленням лікарів місцевих лікарень, і для них проводяться екскурсії як у Роменському музеї, так і в Недригайлівському музеї та в музеї Петра Калнишевського тощо» (13.11.2024).

Іншим не менш цінним джерелом спостережень за роботою музеїв, за час повномасштабної війни, став особистий досвід авторки, здобутий у процесі подорожей різними містами України. Відвідування музейних установ у різних регіонах дозволило провести порівняльний аналіз підходів до організації експозицій, форм подачі інформації, способів комунікації з відвідувачами. Обмін міркуваннями з екскурсоводами та музейними працівниками, сприяло глибшому розумінню особливостей функціонування музейних інституцій в умовах війни.

Національний музей-заповідник українського гончарства взявся за відновлення й популяризацію спадщини Кричевських. У 2013 році в будівлі, спроектованій Василем Кричевським і відреставрованої колективом музею після тривалого занепаду, відкрили Музей мистецької родини Кричевських. Це нині єдиний музей в Україні, присвячений творчості цієї династії. У його фондах зберігаються унікальні графічні й живописні роботи, архівні документи, художні твори, рукописи та фотографії, передані нащадками митця.

На думку авторки, цей музей є прикладом ефективного впровадження інновацій завдяки активній грантовій діяльності. Адже залучення грантів дозволяє реалізовувати нові проекти, покращувати експозиційне середовище та оновлювати фондові колекції. Зокрема, простежується тенденція до розширення тематичного охоплення, з акцентом на сучасні події, пов'язані з російсько-українською війною.

Для реалізації таких ініціатив важливим є питання фінансування. Впровадження інноваційних підходів потребує матеріальних ресурсів. Ця проблема була актуальною ще до початку повномасштабної війни. Нині, в умовах майже повної відсутності належного забезпечення коштами з боку держави, реалізація нововведень стає особливо складною. Саме тому участь у грантових програмах є ефективним способом подолання фінансових питань.

Інформацію про грантову діяльність музею було отримано під час особистого спілкування з працівниками установи, а також шляхом аналізу

матеріалів, розміщених на офіційних інтернет-ресурсах. Такий підхід дозволив сформувавши уявлення про активність закладу та його участь у проєктній діяльності.

Зокрема у січні 2023 року, в межах відзначення 150-річного ювілею з дня народження Василя Кричевського, музей став учасником грантової програми Стабілізаційного фонду культури. Ініціативу було реалізовано за підтримки Goethe-Institut Ukraine та Федерального міністерства закордонних справ Німеччини. Надане фінансування дало змогу провести реконструкцію мансардного рівня будівлі та створити новий виставковий простір на другому поверсі. Метою проєкту було продовження реалізації основної місії музею — представлення й популяризація творчої спадщини родини Кричевських. Хід реалізації цього проєкту відображався на офіційних платформах, зокрема в мережі Facebook.

Одним із завдань проєкту стало формування сучасного експозиційного простору на мансардному поверсі споруди. Це дало змогу не лише розширити виставкові площі, але й удосконалити умови збереження експонатів. Крім того, покращено комфорт для відвідувачів та оновлено інфраструктуру згідно з сучасними музейними стандартами.

«Під час реалізації одного з грантів ми встановили проєктор, завдяки ньому демонструємо різні мультимедійні презентації, по суті роблячи експозицію більш інтерактивною. У нас розвинулась система виставкової подачі, теж в межах реалізації грантів, поступово у нас з'являлось виставкове спеціальне освітлення, не централізоване, а те що освітлює кожну картину, такою є підвісна система освітлення. Ці приклади інновацій в плані забезпечення, а ні ж діяльності музею», - у ході приватної телефонної розмови Антон Вікторович Плохой, який очолює музей на посаді завідувача, присвячений творчості родини Кричевських і є частиною Національного музею-заповідника українського гончарства, поділився таким поясненням. (10.12.2024).

Підтримка волонтерської спільноти, за словами Антона Вікторовича Плохого, що є керівником музейної установи на посаді завідувача, присвячений мистецькій династії Кричевських, є важливим фактором у впровадженні технологічних змін. Цю позицію він озвучив у ході телефонної бесіди: «В плані технологічному, теж йде розвиток, частково за рахунок волонтерської допомоги, якщо взяти до прикладу існуючу проблему з вологістю, так як поруч є джерела, ставки тощо, то зараз у нас уже з'явилося декілька осушувачів в підвалі та на інших поверхах, з'явилося багато різних термогігрометрів, різних апаратів для автономної зйомки показників відповідної реакції, ми стали краще контролювати мікроклімат, в першу чергу це стосується того, що у нас експонуються оригінальні роботи з живопису Кричевських ну і по друге це комфорт для відвідувачів та працівників музею насамперед» (10.12.2024).

Наведений приклад діяльності одного з найвідоміших музеїв Полтавщини — демонструє ефективну модель розвитку. Досягнення музею охоплюють різні аспекти — від інфраструктурних покращень до оновлення тематичних експозицій. Усі ці здобутки були реалізовані завдяки різним підходам: грантовим програмам, співпраці з місцевою громадою, волонтерським ініціативам тощо.

На думку авторки, цей досвід може стати цінним орієнтиром для інших музейних закладів в Україні. Особливо — для тих, які мають потенціал розвитку та прагнуть адаптуватися до викликів воєнного часу. Залучення грантових ресурсів, пошук нових форматів взаємодії з відвідувачами та готовність до змін — це ключові чинники, які не лише сприятимуть покращенню музейної діяльності, а й роблять її ще більш актуальною та значущою для сучасного українського суспільства.

Місто Глухів — одна зі столиць періоду Гетьманщини — розташоване в Сумській області, всього за 8 кілометрів від державного кордону з Росією. Через це місцеве населення постійно зазнає обстрілів, артилерійських атак, ударів керованих авіаційних бомб (КАБів) та FPV-дронів.

Така ситуація ускладнює належне збереження культурної спадщини. У відповідь працівники Національного заповідника «Глухів», разом із місцевою владою, застосовується комплексний підхід до збереження надбань Сумщини, намагаючись контролювати ситуацію в умовах постійної загрози.

На території Глухівської громади функціонує Національний заповідник «Глухів». Йому підпорядковані не лише об'єкти культурної спадщини — архітектурні пам'ятки та пам'ятки місцевого значення, — зокрема й музей археології, що діє при заповіднику. Усі ці об'єкти розташовані в постійній зоні ризику, враховуючи близькість до кордону з Росією. Попри надзвичайно складні умови, працівники заповідника продовжують підтримувати діяльність, з урахуванням безпекової ситуації.

До завершення повномасштабної війни питання реставрації культурних об'єктів на території заповідника не порушується. Єдиною можливою формою втручання залишаються консерваційні роботи. Передусім, пріоритет надається безпековим заходам — укріпленню вікон щитами з OSB-плит, щоб мінімізувати шкоду від вибухових хвиль, герметизації приміщень для запобігання проникненню атмосферних явищ, а також захисту обладнання.

Фондова частина музеїв, що включає пам'ятки різних класифікацій, також потребує належного збереження. Через загрозу обстрілів усі експозиційні матеріали були демонтовані та евакуйовані до безпечнішого місця. Таким чином, працівники Національного заповідника та місцева влада намагаються зберегти об'єкти культурної спадщини, діючи відповідно до ситуації та засобів захисту.

Одним із ключових викликів, з яким зіткнулися музеї Глухівської громади та Національного заповідника «Глухів», є нестача ресурсів. Йдеться про обмеження у транспортуванні, засобах безпеки, матеріально-технічному забезпеченні. Через відсутність резервів музейна сфера опинилася в умовах підвищеної вразливості.

З метою подолання цих труднощів до справи долучаються громадські та благодійні організації. Глухівський заповідник отримує допомогу від

волонтерських об'єднань, фондів та окремих ініціатив, що дозволяє хоч частково компенсувати брак державної підтримки та забезпечити елементарні умови для продовження діяльності.

«Дуже багато нам допомагають фонди, забезпечуючи нас пакувальними матеріалами, ємностями для евакуації музейних предметів, генераторами, станціями для забезпечення безперебійного світла та тепла, ми не мали такого до війни, допомоги значно більше, а ні ж раніше, цим всім ми забезпеченні знову ж таки завдяки волонтерам та фондам». - Під час особистого телефонного дзвінка (19.11.2024) в рамках дослідження підтримки музейної галузі генеральна директорка НЗ «Глухів» Ірина Вікторівна Мошик надала інформацію, яка підтверджується конкретними прикладами допомоги, розміщеними на офіційному вебсайті заповідника з фотодокументацією (матеріально-технічного, гуманітарного характеру).

Акцентуючи увагу на прикладі різнопланової підтримки, доцільно відзначити внесок організацій, які надають заповіднику необхідну гуманітарну допомогу навіть за складних обставин. Зокрема, громадська організація «Центр допомоги мистецтву України – Київ» забезпечили матеріально-технічними засобами, спрямованими на збереження та захист культурних об'єктів, а також обладнанням для щоденних потреб. [1].

Завдяки отриманій допомозі у вигляді пакувальних матеріалів, спеціалізованого обладнання, засобів безпеки та консервації експонатів, персонал Національного заповідника «Глухів» має можливість забезпечити надійний захист фондів. Гуманітарна підтримка дозволяє не лише зберігати культурну спадщину в умовах воєнного часу, а й створювати безпечні умови для праці музейних працівників. Це, своєю чергою, сприяє безперервності культурної діяльності навіть у критичних обставинах.

Повномасштабна війна створила численні виклики для прикордонних регіонів України, зокрема для Сумщини. Місто Суми, як адміністративний центр області, зазнало серйозних випробувань, пов'язаних із постійною загрозою обстрілів. Через близьке розташування до кордону з росією у місті

регулярно фіксуються атаки різної інтенсивності, що становлять небезпеку для цивільного населення. У цих умовах організація екскурсійної діяльності, включно з тематичними пішими чи автобусними турами містом, стала можливою лише за умови врахування безпекових заходів.

Окрему увагу слід приділити особливій категорії музейних працівників — екскурсоводам, зокрема тим, які працюють у музеях, розташованих на територіях, що знаходяться у відносно небезпечних зонах. Вони демонструють справжню відданість своїй професії та культурній спадщині, продовжуючи проводити екскурсії навіть за надзвичайних умов. Яскравим прикладом є місто Суми, яке, попри постійну загрозу з боку російської агресії, продовжує приймати відвідувачів. Екскурсоводи цього регіону — приклад успішної адаптації музейної діяльності до умов війни: вони організовують маршрути та експозиції з урахуванням максимальної безпеки як для себе, так і для відвідувачів.

Дотримуючись усіх вимог безпеки, працівники проводять екскурсії у пристосованих приміщеннях або переносять їх у разі повітряної тривоги до укриттів, зберігаючи високий рівень професіоналізму та інтересу до тематики. Незважаючи на суттєве зменшення туристичного потоку, ці фахівці залишаються відданими своїй справі, розповідаючи про історію та культуру України з незмінним ентузіазмом, тим самим підтримуючи моральний дух суспільства та популяризуючи українську спадщину навіть у період кризи [7, с. 142].

Насамперед мова йде про наявність укриттів — захисних споруд різного типу, призначення та місткості. По місту Суми перелік безпекових місць оновлюється на Інформаційному порталі Сумської міськради згідно за актуальністю даних. Станом 13.01.2025 року, нараховується понад 190 укриттів серед яких, перелік яких представлений в таблиці 1.1. Проведення екскурсій можливе лише з урахуванням наявності таких укриттів поблизу маршрутів, що дозволяє адаптувати туристичну діяльність до умов воєнного часу, не наражаючи учасників на надмірний ризик.

Таблиця 1.1

Укриття Сумського МТГ за видами та формою власності

Вид укриття	Загальна кількість	Державна форма власності	Приватна форма власності	Комерційна форма власності
Сховища цивільного захисту	12	6	2	4
Протирадіаційні укриття	1	1	0	0
Найпростіші укриття	178	47	11	120

Джерело: підсумовано й сформовано авторкою за актуальними даними Інформаційного порталу Сумської ради станом на 13 січня 2025 року.

В умовах повномасштабної війни основні виклики, пов'язані з постійною загрозою, особливо в зоні бойових дій, як для військовослужбовців, так і для цивільного населення. Обидві категорії можуть відвідувати культурно-освітні й науково-дослідницькі установи, зокрема музеї. Тому наявність укриттів у таких закладах є важливими умовами забезпечення безпеки. Захисні споруди в музеях призводять до ключової ролі у збереженні життя громадян і працівників закладів під час повітряної тривоги чи інших надзвичайних ситуацій.

У Сумській області, зокрема в місті Суми, питання наявності та облаштування укриттів залишаються вкрай актуальними. Це зумовлено прикордонним розташуванням міста, що перебуває під постійною загрозою. Укриття є відповіддю на виклики війни: вони мають відповідати сучасним стандартам безпеки, забезпечити надійний захист і бути стійкими до можливих ударів, зокрема вибухових хвиль.

Сумські музейні установи активно працюють над адаптацією до нових умов, спричинених війною, зокрема щодо питань безпеки. Вони об'єднують захисні приміщення, перетворюючи музеї на тимчасові укриття, що мінімізують ризики у разі небезпеки. Деякі музеї вже обладнали підвальні приміщення для забезпечення належного захисту як працівникам, так і відвідувачам — місцевим мешканцям і гостям міста.

Характерним прикладом сучасних викликів у музейній сфері є ситуація, яка склалася в одному з провідних художніх музеїв Сумщини,

назаному на честь Никанора Онацького. Від початку повномасштабної війни у 2022 році установа залишалася без облаштованого укриття, що створювало реальну загрозу не лише для працівників, а й для збереження унікального зібрання творів мистецтва. Через постійну небезпеку обстрілів, пов'язану з прикордонним розташуванням Сум, ця проблема залишалася невирішеною щонайменше до початку 2024 року.

Упродовж майже трьох років реалізація ремонтних робіт не вдавалася через брак коштів, що було спричинено перерозподілом фінансування в умовах воєнного стану. Втім, завдяки підтримці військової адміністрації та виділенню коштів із обласного бюджету, у підвальному приміщенні музею вдасться облаштувати спеціалізоване укриття. Цей крок став важливим етапом у посиленні безпеки закладу.

«Завдяки підтримці Сумської обласної військової адміністрації, посольству Франції в Україні та фонду ALIPH, тепер художній музей має чудові умови для зберігання безцінних творів мистецтва, а працівники та відвідувачі можуть перебувати у безпечних і комфортних умовах під час оголошення повітряної тривоги», - акцентував увагу тодішній очільник області Володимир Артюх [18].

Під час телефонної розмови з Владиславою Миколаївною Ярмач, яка виконує обов'язки директорки художнього музею імені Никанора Онацького (Комунальний заклад Сумської обласної ради), стало відомо про значну підтримку з боку Французького посольства. Завдяки французькому фінансуванню було встановлено обладнання BioDry швейцарського виробництва, що дало змогу майже вдвічі знизити рівень вологості в приміщеннях музею. Це суттєво покращило умови збереження експонатів та загальний мікроклімат у будівлі (26.11.2024).

Прикладом укриття, створеного не лише з безпекою, а й з творчим підходом у межах музейної діяльності, є приватний музей «Причал Одіссея», який адаптується до сучасних викликів, пов'язаних із війною, забезпечуючи для відвідувачів безпечний і водночас пізнавальний простір під час

повітряних тривог. У телефонній розмові із Сергієм Івановичем Гуцаном, засновником та власником музею, поділився історією створення укриття, наголосивши на його значущості наступними словами:

«В цьому році, тобто 2024, я зрозумів, що треба зробити укриття, для цього розчищали все літо закинутий підвал і зараз у нас є чудове та творче укриття «SOVOK-крінж», тобто під час повітряної тривоги ми можемо спустись до нього, тому оце найголовніше стратегічне вирішення питання музею – поява укриття - це вже більш менш як реакція на сьогоднішній день. А от чому я називаю його незвичайним, а творчим укриттям, а тому що одну стіну залишив навмисне як експозиційну для виставок, лекцій та презентацій, тому підвал запрацював навіть так як я не очікував, потреба в ньому була величезна і коли воно з'явилося то наповнилось сенсом, адаптація пройшла успішно, вона пройшла навіть супер-успішно. Тому музей в принципі живий, він еволюціонує на потребу часу, він родзинка для Сум» (10.12.2024).

Музеї в умовах війни стикаються з різноманітними труднощами, які залежать як від загальної ситуації в державі, так і від територіального розташування музейних закладів – відносно безпечних або ж у прифронтових зонах тощо.

Попри це, усі музейні установи об'єднують широкий спектр викликів: від необхідності адаптації своєї діяльності до умов війни – до створення безпечного середовища для роботи, що охоплює як захист працівників, так і відповідне збереження пам'яток та об'єктів, які також перебувають під загрозою знищення або пошкодження.

Одним із ключових завдань музейної сфери в умовах є пошук нових ресурсів та використання наявних можливостей для впровадження технологічних рішень. Це дозволяє не лише підтримувати належне функціонування музеїв, а й забезпечувати доступ до культурної спадщини навіть при складних умовах військового часу.

У кожному з досліджуваних оглядів музейні установи Сумської та Полтавської областей, за відмінності в характері викликів, намагалися знайти

індивідуальні шляхи подолання, застосовуючи як перевірені підходи, так і новаторські рішення, що сприяють адаптації до реалій, зумовлених російсько-українською війною.

2.2. Необхідність збереження та відновлення музейної інфраструктури як чинника культурної стійкості українського суспільства

У повоєнний час для української культурної сфери одним із ключових аспектів планування майбутнього України є питання відновлення, насамперед — музейних установ. Під час війни музеї виконують не лише символічну функцію, а й мають стратегічне історичне та культурне значення, оскільки російські війська вчиняють масові спроби знищення української ідентичності, що безпосередньо впливає і на музейну сферу.

Українські спільноти спільно з міжнародними партнерами прагнуть не лише зберегти цінні експонати національного значення від можливого знищення чи незаконного вивезення, а й ініціюють створення новітніх музеїв, орієнтованих на освітні потреби суспільства. Також здійснюється реконструкція вже існуючих установ, що дає їм шанс на продовження діяльності, або реалізуються процеси релокації музеїв у безпечніші регіони.

У воєнний час музейні заклади, як і інші соціокультурні об'єкти, стикаються з новими викликами, що потребують системної відповіді. Доцільним у цьому контексті є звернення до нормативного документа — Постанови № 1342 від 15 листопада 2022 року. Хоча цей документ не містить окремого плану дій щодо відновлення саме музейних установ, він визначає загальний порядок процедур відновлення об'єктів, які є частиною культурної спадщини, в переліку яких містяться й музейні заклади. Зокрема, у ньому передбачено механізм оперативного реагування органів влади всіх рівнів на пошкодження об'єктів через проведення термінової консервації, укріплення та часткового ремонту у регіонах, де бойові дії не ведуться або вже завершені [16].

Важливо зазначити, що в Додатку 1 до цієї Постанови міститься чіткий порядок проведення технічного обстеження об'єктів, що становлять культурну цінність і зазнали часткового або повного знищення внаслідок. Ці процедури є необхідними для подальшого виконання робіт і звітності про вжиті заходи [16].

З огляду на умови воєнного стану, який залишається чинним станом на 2025 рік, під час планування заходів доцільно також звернутися до Указу Президента № 329/2020 від 18 серпня 2020 року. Хоча він був прийнятий до початку повномасштабного вторгнення, документ містить положення щодо сприяння функціонуванню культурної та туристичної сфер [15].

Положення цього Указу можуть бути корисними при розробці ініціатив із відновлення та підтримки музейних закладів, зокрема — під час здійснення ремонтно-консерваційних робіт, процесів музеєфікації та інших форм адаптації до умов війни.

Водночас наразі відсутній діючий нормативно-правовий документ, що системно та вичерпно окреслює алгоритм дій щодо відновлення й реконструкції музеїв у контексті воєнного стану в Україні. На сьогодні зусилля переважно зосереджені на тимчасових захисних заходах — консервації об'єктів, аби запобігти їхньому руйнуванню або суттєвому пошкодженню.

Повноцінне впровадження етапів відновлення об'єктів культурної сфери, зокрема музеїв, на державному рівні можливе лише після завершення повномасштабної війни. На теперішній момент основним способом збереження музейних установ і підпорядкованих їм пам'яток культури є проведення консерваційних заходів з метою недопущення подальших руйнацій.

Іншим, не менш важливим і тісно пов'язаним питанням, що обговорюється на міжнародних конференціях, є відновлення музейної діяльності як осередків української культурної спадщини. Музеї відіграють безпосередню роль у збереженні та розвитку культурного життя в умовах

війни, тому міжнародні організації та українська влада визнають вагомість процесу відновлення, враховуючи історичний контекст, мистецьку цінність і культурну ідентичність країни.

Музеї, разом з іншими інституційними освітніми об'єктами суспільства, активно долучаються до створення й реалізації програм відновлення в умовах сучасних викликів. Зокрема, йдеться про відкриття нових музейних установ навіть під час воєнного стану з акцентом не лише на збереженні культурного надбання, а й на формуванні нових просторів для підтримки освітнього розвитку держави.

Прикладом такої ініціативи є львівський інтерактивний музей науки, що розпочав свою діяльність у 2023 році. Він надає можливість відвідувачам безпосередньо взаємодіяти з експонатами через дослідницький підхід, пояснюючи різноманітні фізичні та природничі явища.

Такий інтерактивний формат, нетиповий для класичних музейних моделей, сприяє поглибленню інтересу до наукових знань. Відвідувачі не лише пасивно сприймають інформацію, а й мають змогу особисто експериментувати, що стимулює розвиток критичного мислення, пізнавальної мотивації та дослідницького інтересу. Інтерактивна форма Музею науки у Львові робить науково-освітній простір більш доступним для широкої аудиторії — як для дітей, так і для дорослих, сприяючи формуванню наукового світогляду.

В Україні зростає кількість подібних сучасних інтерактивних музейних просторів. Зокрема, ще одним прикладом є інтерактивний музей науки в Чернівцях, відкритий на рік раніше за львівський. Це друга установа, створена в межах ініціативних проєктів МАН України.

У чернівецькому музеї нараховується близько сотні експонатів, відкритих для прямої взаємодії — дотику, експериментування та динамічного спостереження. Значну частину експонатів було передано з Києва та Одеси, інші — надано міжнародними партнерами.

Варто звернути увагу на експозицію «Оптичні ілюзії», яку передав музей *Technoseum* із міста Мангайм (Німеччина). Серед експонатів — кімната Еймса, дзеркальний лабіринт, а також пристрої, що демонструють принцип дії калейдоскопа, завдяки чому відвідувачі можуть краще зрозуміти природу зорового сприйняття та ілюзій.

Як зазначив президент МАН Станіслав Довгий, створення наукових музеїв у західних регіонах України є пріоритетним напрямом діяльності організації. Ініціатива спрямована на забезпечення рівних освітніх можливостей для всіх дітей, особливо для тих, хто був змушений залишити домівки через війну та переселитися у відносно безпечні регіони. Інтерактивні музейні простори покликані також виконувати функції соціальної адаптації та психологічного розвантаження [3].

Важливо відзначити, що такі музеї стали невід'ємною частиною освітнього процесу, активно інтегруючись у сучасні педагогічні практики та сприяючи формуванню змістових орієнтирів на індивідуальному, груповому, спільнотному та суспільному рівнях. Сьогодні інтерактивні музеї науки функціонують переважно як освітні простори, які забезпечують безпосередню взаємодію учасників у формальному та неформальному навчальному процесі.

Одним із дієвих підходів до відновлення культури держави, який не завжди передбачає фізичну реконструкцію чи реставрацію об'єктів, є релокація музейних установ. Переміщення музею з одного місця до іншого з метою продовження його діяльності може розглядатися як своєрідна форма відновлення — як з огляду на функціональне, так і на символічне значення.

Релокація фондів Національного художнього музею України стала прикладом ефективної організаційної роботи в умовах воєнного стану та важливим кроком на шляху збереження національної культурної спадщини. У межах організованих евакуаційних заходів було оперативно перевезено найцінніші експонати до безпечніших регіонів на заході країни, що дозволило уникнути безповоротних втрат. Цей випадок можна вважати

одним із найуспішніших прикладів реалізації релокаційних стратегій у культурній сфері.

Спираючись на попередній досвід працівників, які вже мали справу з необхідністю термінового зняття експозицій, у публікаціях докладно описано хід евакуації музейних фондів, що була розпочата в перший день повномасштабного вторгнення — 24 лютого 2022 року. Музейний персонал надзвичайно оперативно демонтували виставки та розпочали пакування. Це був уже третій подібний випадок: перший — під час Помаранчевої революції, другий — у період Революції Гідності, і третій — на початку повномасштабної війни. Оскільки музейний фонд нараховує орієнтовно до 40 тисяч мистецьких об'єктів, процес документального оформлення, транспортування й приховування колекції виявився складним. Наразі експонати перебувають у різних локаціях, частина — за межами країни, однак усі вони зберігаються в умовах максимальної безпеки. Виставкова діяльність музею продовжується за кордоном: першою стала виставка в Мадриді, присвячена українському модернізму, згодом вона переїхала до Кельна. Окремі експонати представлені в Дрездені, Таллінні та інших містах. Для українців вхід на ці виставки безоплатний. Нині серед відвідувачів Національного художнього музею України за кордоном переважають іноземці, що спонукає до переосмислення музейного наративу для західної аудиторії [11, 129 ст.].

Актуалізація теми відновлення культурних установ часто пов'язана з фінансовою підтримкою з боку меценатів та міжнародних партнерів. Музеї та інші культурно-освітні заклади, які зазнали пошкоджень або руйнувань унаслідок російських атак, розпочинають терміновий збір коштів на подальшу реконструкцію. Це надзвичайно витратний процес, а багато установ потребують термінових ремонтних або консерваційних робіт.

Станом на сьогодні значна частина витрат на культурну відбудову залишається непокритою. Хоча деякі кошти може надавати Міністерство розвитку громад та територій України, вони здебільшого спрямовуються на

зарплатні виплати й оплату комунальних послуг. За словами Владислава Берковського, виконавчого директора Українського культурного фонду, фінансування реставраційних і консерваційних робіт нині фактично не здійснюється. Як приклад, у місті Одеса після обстрілів здійснюють лише тимчасові заходи, такі як закриття вікон фанерою, проте повноцінні відновлювальні роботи не проводяться через високу ймовірність повторних руйнувань [2].

Відповідно до офіційної публічної інформації в інтернеті, відновлення об'єктів культурної галузі, що здійснюється за участю державних, міжнародних і благодійних організацій. Таким чином, сума, що необхідна для реконструкції Центрального будинку культури в місті Ірпінь, зруйнованого внаслідок російської агресії, оцінена у 204,8 млн грн. Французькі меценати висловили готовність надати фінансову допомогу, проте реалізація підтримки планується після завершення бойових дій. У Харкові завдяки ініціативі *Save Kharkiv* і підтримці п'яти міжнародних та національних фондів (загальною сумою 76 тис. євро) проведено консервацію Купецького маєтку. У Києві триває відновлення музею Ханенків, пошкодженого у жовтні 2022 року. Роботи фінансуються з міського бюджету, тоді як технічні обстеження та консерваційні заходи забезпечуються за підтримки ЮНЕСКО, *House of Europe*, *ALIPH*, *World Monuments Fund* та інших партнерських організацій [22].

Отже, відновлення культурної інфраструктури в умовах повномасштабної війни вимагає адаптивності, гнучкого реагування на змінні обставини та стратегічного планування як на сьогодні, так і на післявоєнний період.

Рівень ефективності реалізації заходів з відновлення безпосередньо пов'язаний із фінансовим потенціалом держави, який у період воєнного стану зазнає значних обмежень. Це ще раз підкреслює надзвичайну важливість залучення міжнародної підтримки.

Лише спільними зусиллями можливо досягти стратегічних цілей відновлення. Переважна більшість заходів планується до реалізації після завершення воєнних дій, адже в умовах обмеженого ресурсу й тимчасово окупованих територій повноцінне впровадження захисних програм є вкрай ускладненим.

РОЗДІЛ 3. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В ПЕРІОД ВІЙНИ

Важливо окремо акцентувати увагу на ключовому для музейної справи аспекті — актуалізації впровадження сучасних інноваційних підходів до збереження музейного фонду, особливо його цінних колекційних надбань, які супроводжуються методиками подальшої популяризації.

Попри наявні методи збереження культурного надбання, актуальною залишається проблема ефективного популяризування. Музеї, виконуючи свою базову функцію, мають розробляти дієві стратегії публічного представлення об'єктів. Це передбачає залучення цільових аудиторій як на національному, так і на міжнародному рівнях — через культурно-освітні платформи, заходи та візуальні комунікації тощо.

З початку повномасштабної війни в Україні зросла значущість у впровадженні новітніх цифрових рішень. Застосування прогресивних інноваційних алгоритмів може суттєво підвищити ефективність в музейній діяльності, зокрема через інтеграцію інструментів, широко вживаних у сферах дизайну, маркетингу, презентацій та туристичної індустрії. Це відкриває перспективи впровадження нових рішень у подоланні викликів, зумовлених війною.

Використання інноваційних методів, зокрема штучного інтелекту (ШІ), що здатен виконувати завдання різної складності, може стати дієвим інструментом у кризових ситуаціях. На основі новітніх цифрових технологій ШІ пропонує інтерактивні рішення, які можуть набути характеру сталих альтернатив для розвитку музейної галузі.

Цифровізація музейної справи виявилася одним із провідних чинників її адаптації в періоди кризи, як, наприклад, під час пандемії COVID-19. Як зазначено в анотації до видання *«Музеї США: цифровізація, залучення до соціальних медіа та диверсифікація доходів під час пандемії»* (переклад з англійської):

«Стабільність діяльності музеїв у США була забезпечена саме завдяки цифровізації, що охопила контент, комунікацію, маркетинг у соціальних мережах і залучення фінансових ресурсів. IT-рішення стали визначальними для підтримки роботи як у фізичних, так і у віртуальних просторах. Це дозволило адаптувати офлайн-колекції до онлайн-форматів із врахуванням особливостей нових аудиторій, що аналізуються з використанням великих даних і ШІ. Змінився також підхід до обліку витрат і доходів, а участь у соціальних мережах набула двостороннього, інтерактивного характеру.» [25].

Досвід американських музеїв у період пандемії свідчить про важливість ШІ та IT у процесі цифрової трансформації. Ці технології забезпечили ефективну комунікацію з аудиторією та підтримку музейної діяльності в цифровому середовищі. Аналогічна модель може бути адаптована в Україні для збереження та популяризації музейних колекцій під час повномасштабної війни.

Оригінальним прикладом інтеграції ШІ в музейну діяльність є проекти, присвячені постаті Сальвадора Далі, реалізовані у Флоридському музеї. Один із них за допомогою ШІ «оживив» відомого художника, відтворивши його образ на основі архівних відео, цитат та інтерв'ю:

«У співпраці з агенцією *Goodby Silverstein & Partners* (Сан-Франциско) було створено цифрову реконструкцію обличчя Далі. Алгоритми ШІ навчалися на великій кількості візуального та текстового матеріалу, після чого було обрано актора з подібними зовнішніми характеристиками. Генерований образ було використано у проекті «*Життя Далі*», де твори митця поєднувалися з сучасними інтерпретаціями, представленими за допомогою актора.» [29].

Завдяки впровадженню цифрових технологій музейна та туристична сфери отримують нові канали презентації культурного контенту. Зокрема, поширення онлайн-екскурсій, розробка віртуальних виставок та нових форматів збереження й популяризації історико-культурної спадщини стають ефективним інструментом у досягненні цілей культурної політики України.

Війна змушує реагувати на нові виклики та переосмислювати свою діяльність задля впровадження нових стратегій захисту культурної спадщини, переглянувши всі можливі варіанти збереження. У відповідь на виклики, пов'язані через загрозу з боку збройного конфлікту, музеї України зосереджуються на збереженні культурного надбання наступними способами: оцифрування, фіксація та вдосконалення введення документування експонатів; покращення та поповнення в цифрових архівах; впровадження спеціальних заходів безпеки для уникнення розграбування музейних установ (мародерства) чи руйнування (вандалізм), включно з евакуацією цінних об'єктів до більш безпечних та відповідних умов збереження приміщень. [7, с. 142].

Застосування музеями перспективних ресурсів новітніх технологій — цифрових технологій (DT), штучного інтелекту (AI) та інформаційних технологій (IT) — відкрило нові інноваційні можливості. Це дозволило не лише забезпечити захист об'єктів культурної спадщини, що зазнали незаконного втручання з боку російських агресорів, а й поширювати знання про них серед міжнародної аудиторії завдяки доступності сучасних форм представлення у цифровому середовищі.

Одним із ключових напрямів, який набув особливої актуальності у воєнний період, є якісне 3D-сканування музейних експонатів з метою їх демонстрації у віртуальному середовищі. Це забезпечує високоточне цифрове копіювання об'єктів та створює умови для віддаленого доступу до їх перегляду й дослідження у випадках, коли оригінали перебувають у недосяжних умовах. Подібну можливість забезпечує команда Jam Development, яка у 2024 році створила проєкт «єМузей».

Компанія «єМузей» спеціалізується на створенні високоякісних технологічних рішень у сфері цифровізації музейної справи. Зокрема, вона реалізує проєкти за допомогою таких інструментів, як доповнена реальність (AR), мультимедійні та віртуальні виставки, 3D-сканування експонатів, оглядові екскурсії у форматі 360°, веброзробка. Основна мета організації —

цифрове збереження та популяризація української культурної спадщини з використанням найсучасніших технологій [21].

Аналіз реалізованих проєктів команди «Музей» підтверджує високий рівень професійної експертизи. Серед визначних прикладів — проєкт *«Врятовані двічі: трипільські скарби»*, в межах якого була оцифрована колекція артефактів трипільської культури з Київського обласного археологічного музею [20].

Назва проєкту обґрунтована тим, що артефакти були вперше пошкоджені восени 2006 року під час неузгоджених із науковцями земельних робіт, а вдруге — через загрозу повномасштабного вторгнення. Завдяки технології фотограмметрії команді вдалося оцифрувати частину рятувальних археологічних знахідок, зафіксувавши спадщину трипільської культури VI–III тис. до н.е. у форматі 3D.

Іншим вагомим прикладом фахової цифрової практики є проєкт *«Культура під прицілом: як ми зберігаємо спадщину під час війни»*, спрямований на фіксацію та документування руйнувань, спричинених російською агресією. У межах проєкту створюються 3D-копії пошкоджених об'єктів культурної спадщини, що водночас виконує функцію архівування доказів злочинів проти культурної спадщини України.

Окрім 3D-сканування, важливою складовою цифровізації музейної справи є процес оцифрування музейних предметів за допомогою спеціалізованих сканерів. Завдяки цьому об'єкти набувають електронної форми, що сприяє створенню цифрового образу експонатів із фондів колекцій.

Сьогодні цей інноваційний підхід є обов'язковим для кожного музею: згідно з чинним законодавством, музеї повинні здійснювати електронний облік предметів, включених до державної частини Музейного фонду України. Оцифровані дані підлягають внесенню до електронного реєстру, що забезпечує збереження історичних відомостей та сприяє їх подальшій популяризації.

Формування й реалізацію культурної політики у цьому напрямі здійснює Міністерство культури та стратегічної комунікації України, що спрямовує роботу електронної платформи з ведення реєстру Музейного фонду України. Цей проєкт реалізовано за підтримки Фонду Солідарності Республіки Польща (*Solidarity Fund PL*), розробки організації «єМузей» та за співфінансування Міністерства культури Польщі.

На офіційній платформі інформаційної системи МКСК користувачі можуть у відкритому доступі ознайомитися з цифровими копіями експонатів, класифікованих за різними категоріями та типами, що є частиною національного Музейного фонду:

- 1) Культурні надбання, які були втрачені внаслідок періоду Другої світової війни;
- 2) Поверненні експозиційні предмети до України;
- 3) Матеріальні пам'ятки державного рівня, які перебувають під положенням національного розшуку;
- 4) Експонати, що за своїм нинішнім статусом є конфіскованими;
- 5) Частина експозиційних цінностей, які мають право та відповідний до законодавства дозвіл на тимчасове вивезення з території України, за тієї умови, якщо право на вивезення підтверджено офіційним свідоцтвом (вивезення культурних цінностей без цього свідоцтва заборонено ст. 13 Закону № 1068-XIV);
- б) Загальний реєстровий облік національного культурного фонду;

Онлайн-виставки, що дедалі більше набувають популярності, часто супроводжуються аудіоекскурсіями, де промовець озвучує контент експозиції. У таких виставках, зазвичай, демонструються вже оцифровані експонати, згруповані за певними тематичними напрямками. Музейні працівники представляють ці матеріали через онлайн-експозиції, поширюючи їх у відкритому доступі.

Формат віртуального «відвідування» надає можливість ознайомлюватися з музейними експонатами, пам'ятками та іншими

об'єктами без необхідності фізичної присутності в музеї. Це особливо актуально для закладів, які змушені тимчасово припинити свою роботу через воєнні дії, окупацію або інші ризики, зокрема у прикордонних територіях.

Онлайн або віртуальні виставки вирішують низку актуальних завдань музейної сфери в умовах повномасштабної війни. Зокрема, вони забезпечують: вільний доступ до інформації та візуального контенту через інтернет; необмеженість у часі перегляду матеріалів; залучення нової аудиторії завдяки сучасним маркетинговим інструментам; можливість створення віртуальних реконструкцій історичних подій чи об'єктів; гнучкість у впровадженні змін до виставкових проєктів.

Важливим прикладом такої цифрової ініціативи є проєкт *ARMY.HONCHAR.ORG.UA* Київського національного культурного центру — Музею Івана Гончара. Його мета — підтримка Збройних сил України шляхом культурної взаємодії та мобілізації національної пам'яті.

Проєкт охоплює три вільнодоступні онлайн-виставкові серії:

1. *«Україна і українці»* — добірка архівних світлин українців із фондової колекції музею;

2. *«Зброя плакатного символу»* — виставка авторських плакатів Миколи Гончарова, створених протягом останніх дев'яти років, присвячених темі війни;

3. *«Українське Різдво»* — тематичний онлайн-проєкт, що складається з семи розділів, у яких поєднуються матеріальні та нематеріальні культурні цінності, а також тема стійкості українського духу.

Детальніше ознайомитися з виставками можна на офіційному сайті *ARMY.HONCHAR.ORG.UA*, який діє на постійній основі як благодійна платформа. Організатори закликають глядачів, які отримують безоплатний доступ до виставок, переказати еквівалент вартості вхідного квитка на підтримку ЗСУ та відбудову України [13].

На думку авторки, одним із найсучасніших напрямів цифровізації музейної справи є створення екскурсій у віртуальній реальності (VR —

virtual reality), які відкривають нові інтерактивні можливості для сприйняття культурного контенту.

Віртуальні музеї забезпечують максимально реалістичне представлення експонатів, даючи змогу користувачу взаємодіяти з ними у повноцінному віртуальному середовищі. На відміну від звичайних онлайн-виставок, VR-експозиції передбачають контакт з цифровими об'єктами, що значно підвищує ефективність сприйняття й залучення до культурної спадщини.

Засновник української компанії «єМузей» Дмитро Матяш акцентує на важливості впровадження цифрових технологій у музейну діяльність, зазначаючи: *«Наша задача — це просувати й популяризувати історію та культурну спадщину. Цифрові технології допомагають залучати ширшу аудиторію різного віку та значно підвищують відвідуваність музеїв»*.

Як приклад — у 2023 році в Національному музеї «Чорнобиль» було впроваджено VR-екскурсію, яка дозволяє відвідувачам зануритися у музейний простір за допомогою віртуальних шоломів.

Одним із ключових учасників розробки віртуальної екскурсійної програми для Музею «Чорнобиль» став Валерій Коршунов — український режисер, який активно працює з імерсивними технологіями. Його досвід у створенні VR-проектів на соціально значущі теми, зокрема війну в Україні та Чорнобильську катастрофу, став основою для реалізації низки актуальних цифрових ініціатив у сфері музейної справи.

За словами В. Ю. Коршунова, віртуальний проєкт *Chornobyl X* є важливим інструментом збереження історичної пам'яті в умовах війни, коли культурні об'єкти опиняються під загрозою знищення. Проєкт не лише популяризує знання про катастрофу на ЧАЕС, а й сприяє формуванню національної ідентичності та залучає молодь до переосмислення історичних подій за допомогою сучасних цифрових технологій [19].

Гідною альтернативою VR-екскурсіям виступають віртуальні музеї. Один із таких — міжнародного масштабу — заплановано до відкриття у 2025

році в межах спільного проєкту ЮНЕСКО та Інтерполу. Орієнтовна вартість ініціативи перевищує 2 мільйони доларів США.

У статті європейського журналіста Джона Генлі (*Jon Henley*, переклад з англійської) повідомляється, що цей проєкт стане першим у світі віртуальним музеєм викрадених культурних артефактів. Його мета — підвищення обізнаності громадськості щодо незаконної торгівлі культурними цінностями та привернення уваги до важливості захисту культурної спадщини [26].

Відповідно до попередніх анонсів, відвідувачі зможуть переміщатися віртуальними залами музею, оглядаючи 3D-зображення артефактів, кожне з яких супроводжуватиметься докладною інформацією. Це дозволить створити повноцінний інструмент віртуального вивчення викрадених об'єктів культурної спадщини.

В Україні вже реалізовано подібну ініціативу — віртуальний музей, що демонструє цифрові копії викрадених експонатів із Маріупольського художнього музею ім. Куїнджі та інших закладів міста. Під час окупації Маріуполя російськими військами було вивезено або знищено значну кількість унікальних творів мистецтва.

Запущений у 2023 році український віртуальний музей виконує як функцію цифрового архіву злочинів проти культурної спадщини, так і завдання повернення культурних цінностей та привернення міжнародної уваги до відповідальності росії [24].

Команда *Linza Agency*, відповідальна за реалізацію цього проєкту, заявила про наміри продовжити розширення віртуального музею. У планах — додавання нових галерей, присвячених іншим постраждалим містам: Херсон, Суми, Чернігів, Харків, Донецьк, Луганськ, Крим та інші.

Аналіз вищенаведених прикладів дозволяє зробити висновок, що активне впровадження цифрових інновацій значно підвищує ефективність діяльності музеїв. Новітні технології стають не лише додатковим інструментом, а й повноцінним засобом збереження, популяризації та переосмислення культурної спадщини в умовах викликів сучасності.

Для відвідувачів застосування цифрових рішень відкриває альтернативні шляхи до музейного досвіду. У випадках, коли фізичне відвідування культурних установ неможливе через воєнні дії або окупацію, то віртуальні формати стають засобом подолання ізоляції, зберігаючи доступ до національного культурного надбання.

Як показують наведені приклади з практики музейних закладів, діджиталізаційних компаній, державних культурних онлайн-платформ та громадських ініціатив, вагомих результатів вдалося досягти завдяки ефективному використанню цифрових технологій. Це доводить, що якісний онлайн-досвід у музейній сфері може не поступатися традиційним форматам музейної діяльності.

Підсумовуючи отриманий досвід у межах проведеного дослідження, зосередженого на аналізі викликів, спричинених повномасштабною війною для українських музеїв, особливу увагу було приділено діяльності музейних установ Сумської області.

У процесі дослідження виявлено проблемне питання популяризації експонатів в умовах війни. У відповідь на цей виклик було ініційовано етапи реалізації проєкту, однією з можливих практичних рекомендацій для подальшого впровадження в музейній галузі, тому передбачали отримання дозволу на використання цифрових копій експонатів Глухівського археологічного музею у відкритому онлайн-доступі (рис. 1.5) [14].

Рис. 1.5. Ілюстрації оцифрованих копій експонатів будівельних матеріалів, що є важливим візуальним компонентом створеного проєкту
Джерело: [14].

Рис. 1.5. Ілюстрації оцифрованих копій експонатів будівельних матеріалів, що є важливим візуальним компонентом створеного проєкту
Джерело: [14].

Авторкою цієї кваліфікаційної роботи на тему *«Музеї України в умовах російсько-української війни: інновація, виклики та можливості»*, у співпраці з Kristina Voronina, було ініційовано й реалізовано проєкт віртуалізації цифрових зразків будівельних матеріалів, які є важливим візуальним компонентом створеного проєкту. Ці експонати належать музею археології, який входить до складу Державного історико-культурного національного заповідника «Глухів».

Для технічного втілення проєкту було обрано програмне середовище *Blender* — це програмний пакет для 3D-моделювання. Основним завданням стало створення тривимірної музейної кімнати, в якій розміщуються цифрові копії археологічних артефактів, що дозволило презентувати колекцію в інтерактивному, візуально привабливому форматі.

У процесі створення віртуального простору було розроблено низку 3D-моделей, що відтворюють як самі експонати, так і архітектурні елементи експозиційної кімнати:

1) Art Frame – 3D-модель художньої рами для картин. Автор моделі: peterthanh84.tl. У відкритому доступі на платформі Sketchfab.

2) Environment Final – 3D-модель інтер'єру та архітектури, модель музейного середовища. Автор кімнати-моделі: Joseph Stanley (@tanjoerine): У відкритому доступі на платформі Sketchfab.

Віртуальна музейна кімната (рис. 1.6) виконана в світло-молочних та зелено-сірих тонах, які створюють враження гармонійного поєднання історичного та сучасного. Просторова композиція вирізняється симетрією, чітким зонуванням та використанням декоративних елементів — дерев'яною підлогою, оздобленими стінами й геометрично оформленою стелею.

Рис. 1.6. Зображення тривимірної комп'ютерної візуалізації модельної кімнати

На стінах кімнати (рис. 1.7), між великими вікнами з природним освітленням, розміщені зображення імітованих сцен археологічних розкопок. Вони стилізовані у позолочених рамах і представляють процес виявлення будівельних матеріалів притаманних Глухівському регіону.

Рис. 1.7. Зображення експозиційного приміщення

Візуальна концепція була доповнена стилізованими цифровими зображеннями, створеними з використанням програми *Picsart*, що має вбудовані алгоритми штучного інтелекту для покращення якості. Це надало експозиції глибини та художньої виразності, підкреслюючи атмосферу археологічного контексту (рис. 1.8).

Рис. 1.8. Застосування ШІ-алгоритмів фоторедактора для стилізації сканованих цифрових експонатів

Оцифровані археологічні об'єкти були адаптовані для перегляду у форматі відеофільму (.mp4), що забезпечило плавну зміну ракурсів, високу якість текстур і динамічну подачу матеріалу. Такий формат сприяє привабливості віртуальної експозиції та ефективному ознайомленню широкої аудиторії з археологічною спадщиною Глухова.

Окрім роботи з тривимірною графікою, у процесі реалізації проєкту було задіяно технологічні інструменти фоторедагування з інтегрованими алгоритмами штучного інтелекту. Зокрема, для генерації фонових описових матеріалів використовувався віртуальний помічник ChatGPT, а для обробки зображень — редактор *Picsart*, що включає функції *AI Enhance*, *Remove BG*, *AI Replace*, *Blur Effects* тощо. Це дозволило підвищити якість візуального супроводу та стилістичну цілісність цифрових експонатів.

Комплексне поєднання сучасних технологічних засобів дало змогу створити завершений цифровий експозиційний продукт, адаптований для

музейної презентації. Такий підхід підвищив якість візуалізації, забезпечив інтерактивність, розширив можливості цифрового представлення та відкрив нові шляхи для залучення аудиторії.

В умовах сучасних викликів, спричинених війною, підтримка розвитку цифровізації культурної сфери є не лише нагальною потребою, а й складовою глобального музейного процесу. Віртуалізація, як і інші інноваційні підходи, має довготривалу перспективу — вона виступає ефективним інструментом збереження, презентації та популяризації культурної спадщини, особливо у кризових умовах, коли традиційна музейна діяльність зазнає значних обмежень.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження було всебічно проаналізовано стан музейної сфери України в умовах повномасштабної війни, її виклики, адаптаційні механізми та потенціал до розвитку. Війна спричинила глибокі трансформації в усіх сферах суспільного життя, зокрема у культурному секторі, що потребувало нового наукового переосмислення функціонування музеїв як осередків пам'яті, національної ідентичності й культурної сталості.

У першому розділі досліджено вплив війни на музейну галузь загалом. З'ясовано, що через воєнні дії значна частина музейних установ України зазнала ушкоджень, втратила матеріальні фонди або змушена була евакуювати колекції. Окрему увагу було приділено музеям, які були знищені або зазнали розграбування на тимчасово окупованих територіях. Незважаючи на ці трагедії, українські музеї демонструють приклади стійкості, солідарності та інституційної відповідальності.

У другому розділі зосереджено увагу на соціокультурній ролі музеїв в умовах воєнного часу, зокрема на прикладі Полтавської та Сумської областей. Показано, що навіть у складних обставинах музейні установи зберігають активну позицію: проводять освітню діяльність, працюють з громадами, документують події війни. Доведено, що підтримка й відновлення музейної сфери є невід'ємною частиною процесу культурного опору та відбудови національного нарративу.

У третьому розділі запропоновано інноваційні підходи до збереження та популяризації культурної спадщини. Зокрема, було представлено можливості використання цифрових інструментів, таких як 3D-моделювання та віртуальні виставки, як ефективних способів забезпечення доступності музейних колекцій у складних умовах. Такі рішення мають не лише утилітарне, а й символічне значення, оскільки сприяють збереженню культурного коду нації в часи загрози.

Таким чином, результати роботи дозволили реалізувати поставлену мету — здійснити глибокий аналіз сучасного стану українських музеїв у контексті воєнного конфлікту та окреслити напрямки їхнього подальшого розвитку.

Музеї в умовах війни постають не лише як об'єкти збереження спадщини, а як динамічні платформи культурної пам'яті, що здатні трансформуватись, об'єднувати суспільство та формувати історичну суб'єктивність народу. У цьому контексті надзвичайно важливо підтримувати інституційну стійкість музеїв, розвивати їх технологічні можливості та забезпечувати культурну безпеку України як частину загальної стратегії національного спротиву.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Артефакти під захистом: гуманітарна підтримка для музею. Національний заповідник "Глухів". Новини. 19.12.2024. URL: <https://nz-hlukhiv.com.ua/novini/artefakti-pid-zahistom-gumanitarna-pidtrimka-dlya-muzeyu.html> (дата звернення: 25.02.2025).
2. Відбудуємо після перемоги: як працюють пошкоджені музеї в Україні. URL: <https://sil.media/p/vidbuduiemo-pislia-peremogi-iaak-pratsiuiut-poshkodzheni-muzeyi-v-ukrayini-846308-1938> (дата звернення: 04.02.2025).
3. Гусарук, М. У Музеї науки в Києві відкрили виставку про українських винахідників [Електронний ресурс] / Марія Гусарук // Новинарня. – 2022. – 9 грудня. – Режим доступу: URL: <https://novynarnia.com/2022/12/09/muzei-nauky/> (дата звернення: 11.03.2025).
4. Історична правда. Зруйновано головний музей історії Донеччини. Istpravda. Коротко. 21.08.2014. URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/53f68299e7783/> (дата звернення: 10.02.2025).
5. Ключниченко, О.В. 2023. Виклики війни для музеїв України. VITA ANTIQUA, 14. Культурна спадщина та війна : виклики і рішення. С. 64. URL: <https://vitaantiqua.org.ua/uk/archives/12180> (дата звернення: 15.01.2025).
6. Козицький М. Facebook. Максим Козицький. 01.01.2024. URL: <https://www.facebook.com/share/p/196QHvokUf/> (дата звернення: 19.01.2025).
7. Лесик Л. О. Вплив війни на роботу музеїв в Україні. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента, 18-22 листопада 2024 р., Суми, 2024. С. 142.
8. Лохвицький краєзнавчий музей імені Г. Сковороди. 1000 днів незламності. Facebook. 19.11.2024. URL: <https://www.facebook.com/share/p/1AUWJvEhWe/> (дата звернення: 28.01.2025).
9. Лохвицький краєзнавчий музей імені Г. Сковороди. Нам берегти тебе, Соборну і єдину. Facebook. 21.01.2024. URL: <https://www.facebook.com/share/p/> (дата звернення: 28.01.2025).

10. Лохвицький краєзнавчий музей імені Г. Сковороди. 1 червня – Міжнародний день захисту дітей. *Facebook*. 31.05.2023. URL: <https://www.facebook.com/share/p/> (дата звернення: 28.01.2025).
11. Мамедова, В. (2025). Особливості релокації закладів культури в умовах воєнного стану. *Питання культурології*, (45), С. 129. URL: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.45.2025.325040> (дата звернення: 05.04.2025).
12. Музей історії Полтавської битви. Виставка військових шевронів ЗСУ підполковника запасу Володимира Лазарева. *Facebook*. 29.01.2025. URL: <https://www.facebook.com/share/p/12FJo4gEW43/> (дата звернення: 29.01.2025).
13. Музей Івана Гончара, створили проєкт ARMY.HONCHAR.ORG.UA. URL: <https://ukraine-and-ukrainians.weblium.site/ua> (дата звернення: 30.04.2025).
14. Національний заповідник "Глухів". Історія будівельної справи Глухова. *Facebook*. 13.05.2020. URL: <https://www.facebook.com/NZGlukhiv/posts/> (дата звернення: 20.03.2025).
15. Про заходи щодо підтримки сфери культури, охорони культурної спадщини, розвитку креативних індустрій та туризму : Указ Президента України від 18.08.2020, № 329 : станом на 13.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329/2020#Text> (дата звернення: 13.03.2025).
16. Про затвердження Порядку проведення окремих видів робіт на об'єктах культурної спадщини в умовах воєнного стану : ПОСТАНОВА від 15.11.2022, № 1342 : станом на 05.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1342-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.04.2025).
17. Солопко О., Гончаренко П. У Полтаві презентували виставку військових шевронів у музеї "Поле Полтавської битви". *Суспільне Полтава*. 07.02.2025. URL: <https://susplne.media/poltava/943453-u-poltavi-prezentuvali-vistavku-vijskovih-sevroniv-u-muzei-pole-poltavskoi-bitvi/> (дата звернення: 24.02.2025).

18. Сумська Обласна Військова Адміністрація. Сумський обласний художній музей ім. Никанора Онацького відтепер має облаштоване укриття. *Facebook*. 07.02.2024. URL: <https://www.facebook.com/share/p/1ET61nmD2M/> (дата звернення: 21.03.2025).
19. Поліковська Ю. У національному музеї «Чорнобиль» для відвідувачів створили VR-екскурсію. *MediaSapiens. Спецпроекти*. 30.10.2023. URL: <https://ms.detector.media/internet/post/33347/2023-10-30-u-natsionalnomu-muzei-chornobyl-dlya-vidviduvachiv-stvoryly-vr-ekskursiyu/> (дата звернення: 30.03.2025).
20. «Музей. Врятовані двічі: трипільські скарби. *emuseum. НАШІ ПРОЄКТИ*. URL: <https://emuseum.com.ua/projects/vriatovani-dvichi-trypilski-skarby/> (дата звернення: 26.03.2025).
21. «Музей. Офіційний вебсайт. URL: <https://emuseum.com.ua/> (дата звернення: 26.03.2025).
22. Як відновлюють музеї України під час війни [Електронний ресурс] // *The Page*. — 2023 19 лип. — Режим доступу: <https://thepage.ua/ua/style/life-style/yak-vidnovlyuyut-muzeyi-ukrayini-pid-chas-vijni> (дата звернення: 02.02.2025).
23. ZelenskyUa, Зеленський В. *Twitter*. Volodymyr Zelensky / Володимир Зеленський. 15.11.2023. URL: <https://x.com/ZelenskyUa/status/1724874002441621998> (дата звернення: 18.02.2025).
24. Yakymchuk L. *Facebook*. Linza agency. 19.10.2023. URL: <https://www.facebook.com/lesyk.yakymchuk.9/posts/6705422666240636> (дата звернення: 30.03.2025).
25. Besana, A., Friel, M., Crisafulli, E.G.D., Rossi, C. (2024). US Museums: Digitization, Social Media Engagement, and Revenue Diversification in the Pandemic. In: Tsounis, N., Vlachvei, A. (eds) *Applied Economic Research and Trends*. ICOAE 2023. Springer Proceedings in Business and Economics. Springer,

Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-49105-4_23 (дата звернення: 21.03.2025).

26. Henley J. Unesco planning virtual museum of stolen cultural artefacts. *The Guardian*. World News. 06.10.2023. URL: <https://www.theguardian.com/world/2023/oct/06/unesco-planning-virtual-museum-of-stolen-cultural-artefacts> (дата звернення: 30.03.2025).

27. Maupas S., Vincent F. Ukraine ready to join International Criminal Court. *Le Monde*. War in Ukraine. 17.08.2024. URL: https://www.lemonde.fr/en/international/article/2024/08/17/ukraine-ready-to-join-international-criminal-court_6717258_4.html (дата звернення: 17.02.2025).

28. Silina, M. Culture unpacked: museums and war // *RSA Journal*. – 2022. – Issue 3. – P. 36. – [Electronic resource]. – Access mode: https://www.academia.edu/86914638/Culture_Unpacked_Museums_and_War (дата звернення: 03.05.2025).

29. The Dalí Museum. 2019. Dalí Lives: Museum Brings Artist Back to Life with AI. Accessed March 25, 2025. URL: <https://thedali.org/press-room/dali-lives-museum-brings-artists-back-to-life-with-ai/> (дата звернення: 13.04.2025).

30. The New York Times: As Russians Steal Ukraine's Art, They Attack Its Identity, Too. URL: <https://www.nytimes.com/2023/01/14/world/asia/ukraine-art-russia-steal.html?smid=url-share> (дата звернення: 17.02.2025).

ДОДАТКИ

Додаток 1

Апробація результатів дослідження

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ
ТА АСПІРАНТІВ, ПРИСВЯЧЕНОЇ
МІЖНАРОДНОМУ ДНЮ СТУДЕНТА

(18-22 листопада 2024 р., м. Суми)

Продовження додатку 1

Рекомендовано до друку науково-координаційною радою Сумського національного аграрного університету (протокол № 4 від 22.11.2024 р.)

Редакційна рада:

Коваленко І.М., д.б.н., професор
Данько Ю.І., д.е.н., професор
Ярощук Р.А., к.с.-г.н., доцент

Редакційна колегія:

Бричко А.М., к.е.н., доцент
Думанчук М.Ю., к.т.н., доцент
Кисельов О.Б., к.с.-г.н., доцент
Масик І.М., к.с.-г.н., доцент
Михайліченко М.А., к.і.н., доцент
Срібняк Н.М., к.т.н., доцент
Степанова Т.М., к.т.н., доцент
Шкромада О.І., д.вет.н., професор

**Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів і аспірантів,
присвяченої Міжнародному дню студента – (18-22 листопада 2024 р.). –
Суми, 2024. – 555 с.**

У збірку увійшли тези доповідей Всеукраїнської наукової конференції студентів і аспірантів,
присвяченої Міжнародному дню студента.
Для викладачів, студентів, аспірантів.

Продовження додатку 1

Сумський національний аграрний університет

Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (18-22 листопада 2024 р.)

Козирь К. А. АНАЛІЗ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИХ ФЕСТИВАЛІВ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ	141
Лесик Л. О. ВПЛИВ ВІЙНИ НА РОБОТУ МУЗЕЇВ В УКРАЇНІ	142
Міляєв А. М. ДЕНДРОПАРК «НЕСКУЧНЕ» ЯК ОБ'ЄКТ ПРИРОДНОГО ПАРКУ ТА ТУРИСТИЧНОЇ ДЕСТИНАЦІЇ	143
Река В. О. ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КІННОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	144
Таран Д. Ю. ОЦІНКА ПОТЕНЦІАЛУ ВОЄННОГО ТУРИЗМУ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	145
Ткаченко Ж. В. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД	146
Шейкіна П. С. ДОСЛІДЖЕННЯ АДАПТАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ГОТЕЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ: ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ	147
БІОЛОГО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ	
Завражська В. СУЧАСНІ НАПРЯМКИ В УДОСКОНАЛЕННІ МОЛОЧНОГО ПОГОЛІВ'Я	148
Доспехова О. ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ ДОВІЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ ПРОДУКТИВНИХ КОРІВ	149
Кукуруза А. ВПЛИВ НЕГАТИВНИХ ФАКТОРІВ НА ПРОДУКТИВНІ ТА ТЕХНОЛОГІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ МОЛОКА ДІЙНИХ КОРІВ	150
Гусев С.А. АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА МОЛОЧНУ ПРОДУКТИВНІСТЬ І ДОВІЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ КОРІВ	151
Дігін М.В. МЕТОДИ ПОЛІПШЕННЯ ВІДТВОРНОЇ ЗДАТНОСТІ КОРІВ УКРАЇНСЬКОЇ БУРОЇ МОЛОЧНОЇ ПОРОДИ	152
Назаренко Н. СУЧАСНІ АСПЕКТИ В ПЛЕМІННІЙ РОБОТІ ЩОДО ПЕРСПЕКТИВНИХ БАЧЕНЬ В КІНОЛОГІЇ	153
Ковалівська А.А. ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ РІЗНИХ СПОСОБІВ КАСТРАЦІЇ НА ВІДГОДІВЕЛЬНІ ТА ЗАБІЙНІ ЯКОСТІ СВИНЕЙ У ТОВ НВП «ГЛОБІНСЬКИЙ СВИНОКОМПЛЕКС»	154
Матвеева Г.О. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОРОДИ СОБАК МІНІАТЮРНА АМЕРИКАНСЬКА ВІВЧАРКА В УКРАЇНІ	155
Пухальська А. ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ РОЗВИТКУ АДЖИЛІТИ У СВІТІ	156
Суботіна О.О. ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ СЛУЖБОВИХ ПОРІД СОБАК НА ПРИКЛАДІ ХОВАВАРТА	157
Биченко Є.В. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВІДГОДІВЛІ ТА ФОРМУВАННЯ М'ЯСНИХ ЯКОСТЕЙ СВИНЕЙ ЗА РІЗНИХ ТИПІВ РАЦІОНУ	158
Склярєнко І. І., Купрієнко С. М. ПОРІВНЯННЯ ЯКІСНИХ ПОКАЗНИКІВ МОЛОЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ У КОРІВ ВІТЧИЗНЯНИХ МОЛОЧНИХ ПОРІД	159
Прокопенко М.О. ЗАЛЕЖНІСТЬ ПРОДУКТИВНОСТІ СВИНЕЙ ВІД РІЗНИХ МЕТОДІВ ЇХ РОЗВЕДЕННЯ	160
Резніченко Д.О. ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ РІЗНИХ ТИПІВ КОРМІВ НА ВІДГОДІВЕЛЬНІ ТА ЗАБІЙНІ ЯКОСТІ СВИНЕЙ	161
Єльцина А.Ю. ПРОБЛЕМА ВІДСУТНОСТІ ВИПРОБУВАЛЬНИХ СТАНЦІЙ ДЛЯ ВІДБОРУ ПЛЕМІННОГО ПОГОЛІВ'Я МИСЛИВСЬКИХ СОБАК ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ	162
Шеремет А.В. ПРОБЛЕМИ СОБАКІВНИЦТВА В СУЧАСНОМУ МІСТІ ТА ВПЛИВ ОРГАНІЗАЦІЇ КІНОЛОГІЧНОГО ЦЕНТРУ НА ЇЇ ВИРІШЕННЯ	163
Жукова М.О. МОНИТОРИНГ ВМІСТУ СИРОГО ПРОТЕЇНУ В СОЄВИХ ПРОДУКТАХ, ПРИЗНАЧЕНИХ ДЛЯ ГОДІВЛІ КУРЕЙ, В УМОВАХ ФГ «НАТОН» СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ	164
Наджерничний О.А. ВИРОБНИЦТВО БРОЙЛЕРНИХ КУРЧАТ: ВИКЛИКИ ТА ІННОВАЦІЇ	165
Острик Г.П. ВИКОРИСТАННЯ НІТРИТУ НАТРІЮ ТА ЙОГО ЗАМІННИКІВ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ ВАРЕНИХ КОВБАС	166
Малікова А.І., Шурипа Б.В. ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ГЕНОТИПУ ЗА ГЕНОМ КАППА-КАЗЕЇНУ НА ГОСПОДАРСЬКО-КОРИСНІ ОЗНАКИ У КОРІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЧОРНО-РЯБОЇ МОЛОЧНОЇ ПОРОДИ	167
Новацька А.А. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАСТОСУВАННЯ КРОСБРИДИНГУ У ВІТЧИЗНЯНОМУ МОЛОЧНОМУ СКОТАРСТВІ	168
Ткаченко Я.В., Гончаренко А.Ю. ПЕРСПЕКТИВИ СЕЛЕКЦІЇ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ БУРОЇ ХУДОБИ В УКРАЇНІ	169
Атаманенко В.В. ЗАГРОЗА МІКОТОКСИНІВ ДЛЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПТИЦІ	170
Бельченко А.С. АДАПТАЦІЙНА ЗДАТНІСТЬ КОРІВ ДО ТЕМПЕРАТУРНИХ УМОВ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	171
Гончар В'ячеслав СТАН ВІТЧИЗНЯНОГО СВИНАРСТВА. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	172
Густайтис Вітаутас ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ТА ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ СОБАК В УМОВАХ ЗООГОТЕЛЮ КІНОЛОГІЧНОГО ЦЕНТРУ В ЛИТОВСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ	173
Власенко В.В. ОСОБЛИВОСТІ ПОСТНАТАЛЬНОГО РОСТУ СОБАК РІЗНИХ ПОРІД	174
Ефендієва В.В. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗВУКОВИХ ФОБІЙ У СОБАК В ПЕРІОД ВІЙНИ	175
Купленська О.В. ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЗРОСТАННЯ ЧИСЕЛЬНОСТІ БЕЗПРИТУЛЬНИХ СОБАК В МІСТАХ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ	176
Бутенко Р.Ю. ВПЛИВ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОЩУВАННЯ ВЕЛИКОВАГОВИХ СВИНЕЙ	177

Продовження додатку 1

Сумський національний аграрний університет

Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (13-17 листопада 2023 р.)

ВПЛИВ ВІЙНИ НА РОБОТУ МУЗЕЇВ В УКРАЇНІ

Лесик Л. О., студ. 4 курсу ФАТП
Науковий керівник: доц. Л. І. Єпик
Сумський НАУ

Війна між Росією та Україною не лише вплинула, а й частково змінила функціонування різних сфер діяльності в суспільному житті і на жаль музейна справа не є винятком адже в умовах воєнного стану музеї на території України мусять зіткнутися з низкою проблем та викликів, як-от: постійна загроза знищення або ж пошкодження об'єктів культурної спадщини, які у разі критичної ситуації потребуватимуть термінової евакуації експонатів, а також адаптація до нових способів збереження в непередбачуваних місцях; забезпечення необхідного рівня безпеки працівників та відвідувачів, що може обмежувати доступ до деяких об'єктів; нестача фінансування на ремонтні та реставраційні роботи тощо.

Війна на території України становить серйозну загрозу та небезпеку для музейної галузі, особливо для тих що наразі перебувають в окупованих чи прикордонних територіях або поблизу зон з активними бойовими діями, тому що музеї як і будь-яка інша установа має небезпеку у таких наступних проявах як: внаслідок ракетних обстрілів ворогом по соціальній інфраструктурі поселень призводить до руйнування або повного знищення об'єктів, без можливості на відновлення; значна частина експонатів культурної спадщини незаконно вивезена за межі нашої країни та ризикує бути втраченою назавжди. Незаконне вивезення культурного надбання означає втрату важливих матеріалів для можливих наукових досліджень і обмежує доступ до унікальних свідчень нашої історії та культури для українців.

Працівники українських музеїв працюють з нелегкими умовами роботи через воєнний стан. Забезпечення їхньої та туристів безпеки є в пріоритеті, адже чимало музеїв розташовані в зонах підвищеної небезпеки, зокрема в прифронтових чи то прикордонних регіонах, як-от Харківщина або Сумщина. Через постійні загрози обстрілів доступ до яких обмежений, а туристичний потік значно скоротився, що впливає на їхню роботу та розвиток. В нинішніх реаліях працівники музейної діяльності змушені працювати під час повітряної тривоги, іноді навіть без належних на те умов захисту, наприклад: укриття. Також варто не забувати й про іншу частину музейного персоналу, які проти своєї волі залишили свої робочі місця через окупацію чи знищення музеїв російськими військами, що створює проблему втрати досвідчених фахівців та зменшує кадровий потенціал для підтримки функціонування цих державних чи приватних установ. Окрім цього, обстріли і прямі атаки на музеї (в ніч сьомого травня російська ракета влучила у Національний музей Григорія Сковороди в Харківській області – будівля 18 століття) ускладнюють евакуацію та належне зберігання фонду, змушуючи працівників швидко реагувати на загрози і навіть ризикуючи власним життям, щоб зберегти національні культурні цінності.

Варто згадати про особливу категорію працівників – екскурсологів, а саме тих що працюють в музеях на територіях, що перебувають відносно в небезпечних воєнних зонах, демонструючи справжню відданість своїй справі та культурі, продовжуючи проводити екскурсії навіть у надзвичайних умовах. Яскравим прикладом є місто Суми, яке попри регулярні загрози з боку російської агресії, продовжує приймати відвідувачів. Екскурсологи в цьому регіоні одні з тих яскравих прикладів адаптації своєї галузі до воєнних умов, організовуючи маршрути та експозиції так, щоб забезпечити максимальну безпеку як для себе так і для туристів. Вони ретельно дотримуються вимог безпеки, проводячи екскурсії у пристосованих залах або чекаючи на відбій в укриттях, зберігаючи при цьому високий рівень професіоналізму та інтерес до представлених тем. Незважаючи на значне скорочення туристичного потоку ці фахівці залишаються відданими своїй роботі, розповідаючи про історію та культуру України з таким же ентузіазмом, як і в мирний час та тим самим підтримуючи моральний дух суспільства й популяризуючи українську спадщину навіть у часи кризи.

Війна змушує реагувати на нові виклики та переосмислювати свою діяльність задля впровадження нових стратегій захисту культурної спадщини, переглянувши всі можливі варіанти збереження. У відповідь на виклики, пов'язані через загрозу з боку збройного конфлікту, музеї України зосереджуються на збереженні культурного надбання наступними способами: оцифрування, фіксація та вдосконалення введення документування експонатів; покращення та поповнення в цифрових архівах; впровадження спеціальних заходів безпеки для уникнення розграбування музейних установ (мародерства) чи руйнування (вандалізм), включно з евакуацією цінних об'єктів до більш безпечних та відповідних умов збереження приміщень.

Війна суттєво вплинула на роботу музеїв в Україні, зокрема, висунувши нові виклики та завдання. Працівники в музейній галузі змушені були оперативнo до умов воєнного часу. Інші установи що все ще залишаються в зоні бойових дій, зіштовхнулися з прямою загрозою знищення або пограбування. Однак, попри небезпеку, музеї продовжують виконувати важливу місію: зберігати культурну спадщину та документацію про нинішню та минулу ситуацію нашої держави, формуючи архів історичних подій для майбутніх поколінь.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МАТЕРІАЛИ

науково-практичної конференції
викладачів, аспірантів та студентів
Сумського НАУ

(14-18 квітня 2025 р.)

Продовження додатку 2

УДК 631.4(477.52-25(06)

Рекомендовано до друку науково-координаційною радою Сумського національного аграрного університету (протокол № 9 від 17.04.2025 р.)

Редакційна колегія:

Данько Ю.І., д.е.н., професор
Ярощук Р.А., к.с.-г.н., доцент
Бричко А.М., к.е.н., доцент
Думанчук М.Ю., к.т.н., доцент
Кисельов О.Б., к.с.-г.н., доцент
Масик І.М., к.с.-г.н., доцент
Михайліченко М.А., к.і.н., доцент
Срібняк Н.М., к.т.н., доцент
Степанова Т.М., к.т.н., доцент
Шкромада О.І., д.вет.н., професор

М 34 Матеріали науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ (14-18 квітня 2025 р.). – Суми, 2025. – 467 с.

У збірку увійшли тези доповідей науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського національного аграрного університету.

Для викладачів, студентів, аспірантів інших навчальних закладів.

Відповідальність за точність наведених фактів, цитат та ін. лягає на авторів опублікованих матеріалів. Передрук матеріалів з дозволу редакції.

Друкується в авторській редакції

Продовження додатку 2

Прокопенко Р. А. ВПЛИВ ГУСТОТИ СІВБИ НА ЯКІСТЬ ЗЕРНА ПШЕНИЦІ ЯРОЇ В УМОВАХ ПІВНІЧНО-СХІДНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ	101
Сивак Я. П. ВПЛИВ МІКРОДОБРИВА ТА РЕГУЛЯТОРА РОСТУ НА ВРОЖАЙНІСТЬ ТЮТЮНУ	102
Цеділкин А. В., Шайденко П. В. ВПЛИВ РЕГУЛЯТОРІВ РОСТУ ТА КОМПЛЕКСНОГО МІКРОДОБРИВА НА ЯКІСНІ ПОКАЗНИКИ ЗЕРНА СОРТІВ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ	103
Авершина Д. С. СУЧАСНІ ТУРИСТИЧНІ ТРЕНДИ	104
Алейнова П. Д. ТУРИСТИЧНА ПРИВАБЛИВІСТЬ БОЛГАРІЇ ТА РУМУНІЇ	105
Беримець О. С. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	106
Будьонний В. Ю. ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ ..	107
Борт М. Г. ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СЛОБІДСЬКОЇ УКРАЇНИ	108
Ващенко В. Р. НЕМАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА У ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ	109
Віленський В. О. УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКА СПІВПРАЦЯ У ТУРИСТИЧНІЙ ГАЛУЗІ	110
Войтенко І. О. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	111
Гетьман Х. С. ТУРИСТИЧНА ПРИВАБЛИВІСТЬ НІМЕЧЧИНИ ТА ІТАЛІЇ	112
Дрозденко А. В. МОДЕРНІЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ПОЛЬЩІ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ ЗМІЦНЕННЯ ЇЇ ПОЗИЦІЙ НА СВІТОВОМУ ТУРИСТИЧНОМУ РИНКУ	113
Іщенко Ю. Ю. ВІДНОВЛЮВАЛЬНИЙ ТУРИЗМ В СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ	114
Кожушко А. ТУРИСТИЧНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ТА ШВЕЙЦАРІЇ	115
Коваленко В. І. СТАЛІСТЬ ДОВКІЛЛЯ ЯК СУЧАСНИЙ ТУРИСТИЧНИЙ ТРЕНД	116
Лагуткіна М. В. ТУРИСТИЧНА ПРИВАБЛИВІСТЬ НІДЕРЛАНДІВ ТА ЧЕХІЇ	117
Лесик Л. О. ІНТЕРАКТИВНІ МУЗЕЙНІ ЕКСПОЗИЦІЇ ЯК СУЧАСНИЙ ТРЕНД	118
Лесик Л. О. МАКРОЕКОНОМІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	119
Лесик Л. О. ЯПОНСЬКИЙ ПІДХІД РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ	120
Марченко Є. В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПОСЛУГ В СИСТЕМІ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ ..	121
Набієва Д. В. РЕКРЕАЦІЙНИЙ ТУРИЗМ: СТАН І ПРОБЛЕМИ	122
Оксененко Є. О. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ГОТЕЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ	123
Пташніченко С. О. ТУРИСТИЧНА ПРИВАБЛИВІСТЬ РИМУ	124
Рахмаїл М. О. ПІРСЬКИЙ ТУРИЗМ В КАРПАТАХ	125
Река В. О. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КІННОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС	126
Ростока В. С. ПРИГОДНИЦЬКИЙ ТУРИЗМ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ	127
Сердюк Є. І. ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У РЕАЛІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ	128
Слинько Р. М. ФЕШН-ТУРИЗМ В УКРАЇНІ	129
Стасюк І. О. АНАЛІЗ НАПРЯМІВ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ТУРИЗМУ УКРАЇНИ	130
Таран Д. Ю. МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВОЄННОГО ТУРИЗМУ	131
Ткаченко Ж. В. ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ РЕКЛАМИ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД	132
Шейкіна П. ІТАЛІЯ. ОСОБЛИВОСТІ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ	133
Шейкіна П. С. РЕКЛАМА ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	134
Шкурко К. С. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ТУРИСТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	135
Мордань А. О. АНАЛІЗ ВИДОВОГО ТА СОРТОВОГО РІЗНОМАНІТТЯ РОДУ <i>SYRINGA L</i> В САДОВО-ПАРКОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ	136
БІОЛОГО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ	
Рубцов І.О. ОСОБЛИВОСТІ РОСТУ І РОЗВИТКУ РЕМОНТНИХ ТЕЛИЦЬ УКРАЇНСЬКОЇ ЧОРНО-РЯБОЇ МОЛОЧНОЇ ПОРОДИ НА ЧЕРНІГІВЩИНІ	138
Рубцов І.О. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ГОСПОДАРСЬКО-КОРИСНИХ ОЗНАК СИМЕНТАЛЬСЬКОЇ І УКРАЇНСЬКОЇ ЧЕРВОНО-РЯБОЇ НА СУМЩИНІ	139
Рубцов І.О. ФОРМУВАННЯ БАЖАНОГО ТИПУ ХУДОБИ СИМЕНТАЛЬКОЇ ПОРОДИ НА ЧЕРНІГІВЩИНІ	140
Кроковий І., Кучеренко А. ВПЛИВ ОСНОВНИХ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ ПЕРЕРОБКИ МОЛОКА НА ЙОГО ЯКІСТЬ	141
Гончар В'ячеслав СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПЕРЕРОБКИ ПРОДУКЦІЇ СВИНАРСТВА	142
Бельченко А.С. МОЛОЧНА ПРОДУКТИВНОСТІ КОРІВ В УМОВАХ ТОВ "КОМИШУВАТСЬКИЙ МОЛОЧНИЙ КОМПЛЕКС"	143
Єльцина С.В. РОЛЬ ІЗРАЇЛЬСЬКИХ КІНОЛОГІЧНИХ КЛУБІВ У РОЗВИТКУ ВИСТАВКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	144

Продовження додатку 2

ІНТЕРАКТИВНІ МУЗЕЙНІ ЕКСПОЗИЦІЇ ЯК СУЧАСНИЙ ТРЕНД

Лесик Л. О., студ. 4 курсу ФАТП
Науковий керівник: доцент Л. І. Єпик
Сумський НАУ

Сучасний туристичний простір і сфера культурного дозвілля дедалі більше орієнтуються на нові підходи до сприйняття та презентації культурної спадщини. Одним із найпомітніших трендів останнього десятиліття є розвиток інтерактивних музейних експозицій, які змінюють традиційне уявлення про музеї як «статичні» зібрання експонатів. Цей формат відкриває нові можливості для занурення відвідувачів у історичні події, мистецькі процеси та культурні явища, стимулює емоційне залучення, інтерес і активну участь.

Поява інтерактивних музейних експозицій обумовлена кількома чинниками. По-перше, сучасне суспільство дедалі більше прагне емоційного досвіду та особистісного включення у процес пізнання. Традиційна форма експозиції, що передбачає лише споглядання експонатів та читання описів, вже не задовольняє потреби сучасних аудиторій, особливо молодого покоління, яке виросло у цифровому середовищі. По-друге, розвиток інформаційних технологій створив можливість інтегрувати в музейні простори цифровий контент, мультимедійні засоби, доповнену та віртуальну реальність, інтерактивні панелі, ігрові механіки та мобільні додатки.

Інтерактивні експозиції стають не лише інструментом популяризації культурної спадщини, а й дієвим засобом освітнього впливу. Завдяки можливості «доторкнутися» до історії, самостійно взаємодіяти з матеріалом, брати участь у квестах, 3D-моделюванні або віртуальних подорожах у минуле, відвідувачі засвоюють інформацію глибше та емоційніше. Наприклад, в українських музеях все частіше впроваджуються інтерактивні зони, де можна спробувати себе в ролі археолога, майстра народних ремесел або учасника історичних подій.

Особливе місце в інтерактивних музейних просторах займає використання доповненої реальності (AR) та віртуальної реальності (VR). Такі технології дозволяють створювати реконструкції архітектурних пам'яток, переглядати тривимірні моделі експонатів, які збереглися лише частково, або здійснювати віртуальні подорожі в епохи, які вже давно минули. Це робить музейні візити не лише пізнавальними, а й емоційно насиченими та доступними для людей з різними потребами, зокрема для осіб з інвалідністю.

Інтерактивне музеєзнавство стає все більш популярним, пропонуючи відвідувачам новий формат взаємодії з експонатами. Освітні ігри дозволяють перетворити навчання на захоплюючу пригоду. Аудіогіди надають можливість самостійно досліджувати музейні колекції. Інтерактивні панелі з тестами перевіряють знання та закріплюють отриману інформацію. Відеоінсталяції створюють ефект присутності та занурюють у минуле. Хронологічні карти допомагають відстежити історичні події у часі. Сенсорні столи дозволяють взаємодіяти з експонатами на тактильному рівні. Мобільні додатки з доповненими історіями про експонати розширюють уявлення про музейні предмети. Завдяки цим елементам, музейна аудиторія стає активним учасником процесу. Відвідувачі можуть самостійно формувати маршрут, обираючи цікаві для себе теми. Це дозволяє отримати персоналізований досвід, враховуючи індивідуальні інтереси. Інтерактивні технології роблять відвідування музею більш захоплюючим та незабутнім. Вони сприяють кращому засвоєнню інформації та розвитку критичного мислення. Такий підхід робить музеї більш доступними та привабливими для широкої аудиторії.

Водночас інтерактивні музейні експозиції мають велике значення для розвитку туризму. Вони підвищують привабливість музейних установ, стимулюють повторні візити та привертають увагу туристів, які шукають у подорожах не лише нові знання, а й яскраві емоції та незабутні враження. Особливо важливо, що інтерактивні технології дозволяють музеям виходити за межі своїх будівель — організовувати онлайн-тури, віртуальні виставки та цифрові платформи для міжнародної аудиторії.

Проте розвиток інтерактивних музейних експозицій супроводжується низкою викликів. Серед них – значні фінансові витрати на технічне оснащення та обслуговування, потреба у висококваліфікованих кадрах, питання збереження автентичності експозиції та недопущення підміни музейного змісту технологічним шоу. Важливо зберігати баланс між інноваційними формами подачі інформації та культурною місією музею.

Підсумовуючи, інтерактивні музейні експозиції стали одним із найбільш динамічних та ефективних трендів у сфері музейної справи й культурного туризму. Вони відповідають запитам сучасного суспільства, сприяють залученню нових аудиторій, розширюють освітні можливості музеїв та відкривають нові горизонти для інтеграції культурної спадщини у туристичний простір. За умов правильного використання інтерактивних технологій, музей стає не лише сховищем пам'яток, а й живим простором для пізнання, спілкування та емоційного досвіду.

Декларація академічної доброчесності

Я, Лесик Людмила Олегівна, студентка групи ТУР2101-1 Сумського національного аграрного університету зобов'язуюсь дотримуватися принципів академічної доброчесності під час виконання кваліфікаційної роботи. Я поінформований(а), що у разі порушення мною академічної доброчесності під час виконання кваліфікаційної роботи повинен/нна буду нести академічну та/або інші види відповідальності і до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин, в тому числі, кваліфікаційна робота може бути анульована з наступним відрахуванням із університету.

Також усвідомлюю, що до мене у майбутньому може бути застосована процедура позбавлення ступеня вищої освіти та відповідної кваліфікації, якщо свідомо вчинене порушення академічної доброчесності не буде виявлено під час перевірки кваліфікаційної роботи на наявність текстових запозичень відповідно до встановленої в університеті процедури з використанням ліцензованих програмних продуктів.

07.10.2024 р.
